Právnická fakulta Masarykovy univerzity

Obor Právo

Katedra občanského práva

Diplomová práce

Vydědění

Mgr. Kateřina Čabajová

2015/2016

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Vydědění* zpracovala sama. Veškeré prameny a zdroje informací, které jsem použila k sepsání této práce, byly citovány v poznámkách pod čarou a jsou uvedeny v seznamu použitých pramenů a literatury.

.....

Mgr. Kateřina Čabajová

Na tomto místě bych ráda poděkovala JUDr. Lence Dobešové, Ph.D. za cenné rady, ochotu, trpělivost a čas věnovaný odbornému vedení této diplomové práce. Dále bych chtěla poděkovat Mgr. Pavlíně Zugárkové, notářce v Kyjově, moji rodině a přátelům za podporu, kterou mi během celého studia poskytovali.

Abstrakt

Předmětem diplomové práce je vydědění nepominutelného dědice. Těžištěm práce je rozbor jednotlivých důvodů vydědění, jejichž aplikace může v praxi činit problémy z důvodu použití abstraktních a obecných pojmů, kterými jsou důvody vydědění definovány. V úvodu práce jsou uvedeny základní zásady a pojmy dědického práva, historický vývoj vydědění, a dále vysvětlení pojmu nepominutelný dědic a povinný díl. V dalších kapitolách jsou rozebrány jednotlivé formy prohlášení o vydědění, důsledky vydědění pro nepominutelné dědice a právo některých osob na zaopatření. Součástí práce je také srovnání současné úpravy s občanským zákoníkem z roku 1964.

Klíčová slova

vydědění, zůstavitel, nepominutelný dědic, povinný díl, důvody vydědění, prohlášení o vydědění

Abstract

The subject of the diploma thesis is the disinheritance of a forced heir. In my work I have focused on the analysis of particular reasons for the disinheritance, whose application may cause difficulty in practice because of using abstract and general terms that define the reasons for the disinheritance. In the introduction I have cited the main principles and terms of the hereditary right, the historical process of the disinheritance and also the explanation of the terms “forced heir” and “force share”. In other chapters I have analysed particular forms of declaration of disinheritance, the effect of disinheritance on forced heirs and the right of some persons on maintenance. The part of the thesis is also the description of the recent law arrangement in comparison with the Civil code from 1964.

Key words

disinheritance, testator, forced heir, forced share, grounds for disinheritance, declaration of disinheritance

Obsah

Úvod 7
1 Základní zásady a pojmy dědického práva 10
1.1 Zásady 10
1.2 Pojmy 11
2 Historické inspirační zdroje 13
2.1 Římské právo 13
2.2 Obecný zákoník občanský 14
2.3 Vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937 15
3 Nepominutelný dědic a jeho právo na povinný díl 17
3.1 Nepominutelný dědic 17
3.2 Povinný díl 19
3.3 Ochrana nepominutelného dědice 20
3.3.1 Neplatně vyděděný nepominutelný dědic 20
3.3.2 Opominutý dědic 21
3.3.3 Vyrovnání práva na povinný díl 21
3.4 Výpočet povinného dílu 22
3.5 Započtení na povinný díl 24
4 Důvody vydědění 25
4.1 Neposkytnutí potřebné pomoci v nouzi 25
4.2 Neprojevování opravdového zájmu 27
4.3 Odsouzení pro trestný čin svědčící o zvrhlé povaze vyděděného potomka 33
4.4 Vedení trvale nezřízeného života 35
4.5 Dědická nezpůsobilost 36
4.6 Marnotratnost nebo zadluženost 37
5 Prohlášení o vydědění a jeho forma 40
5.1 Písemná forma 41
5.1.1 Soukromá listina 42
5.1.1.1 Prohlášení o vydědění psané vlastní rukou zůstavitele 42

5.1.1.2 Prohlášení o vydědění sepsaná se svědky 42
5.1.2 Veřejná listina 45
5.2 Prohlášení o vydědění pořízené s úlevami 47
5.3 Negativní závěť 49
6 Následky vydědění pro nepominutelného dědice 50
7 Právo některých osob na zaopatření 52
8 Komparace právní úpravy s občanským zákoníkem č. 40/1964 Sb. 54
9 Praktický příklad 57
Závěr 59
Seznam použitých pramenů a literatury 62

Seznam použitých zkratek

Gl.U.	Sbírka soudních rozhodnutí Glaser-Unger (1859-1897)
KS	Krajský soud
NOZ	Občanský zákoník č. 89/2012 Sb.
NS	Nejvyšší soud
OZ	Občanský zákoník č. 40/1964 Sb.
OZO	Obecný zákoník občanský, císařský patent č. 946/1811 Sb. zák. soud.
SJM	Společné jmění manželů
Vážný	Sbírka rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky z let 1919-1948

Úvod

Smrt člověka je přirozenou součástí života a jedna z mála životních jistot. Z pohledu práva je objektivní právní skutečností, která je nezávislá na vůli zůstavitele. Smrtí člověka končí jeho biologický život, stejně tak zanikají některá práva a povinnosti. Jak je uvedeno v § 1475 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „NOZ“) jedná se o práva a povinnosti vázaná výlučně na osobu zůstavitele. Naproti tomu práva a povinnosti majetkové povahy přetrvávají dále a přecházejí na dědice.

Právem každého člověka je, aby se svým majetkem nakládal dle svého uvážení, nejen za života, ale částečně i po smrti. Úmyslně uvádím částečně, neboť zákonná úprava omezuje zůstavitele při nakládání se svým majetkem pro případ smrti. Pokud zůstavitel neučiní jedno z pořízení pro případ smrti (např. závěť, odkaz, dědickou smlouvu), nastupuje dědění dle zákonné posloupnosti, která vede k přechodu práv a povinností směrem od nejbližších příbuzných ke vzdálenějším. I v případě, že zůstavitel učiní poslední pořízení, je v nakládání se svým majetkem omezen, zejména právem nepominutelných dědiců, kterými jsou potomci zůstavitele.

Díky přijetí nového občanského zákoníku došlo v dědickém právu, stejně jako v celém soukromém právu k řadě změn. Nejenže došlo ke značnému rozšíření zákonné úpravy z původních 40 ustanovení věnujících se dědickému právu v zákoně č. 40/1964 Sb., občanský zákoník (dále jen „OZ“), na současných více než 200, ale do dědického práva se vrátila řada institutů, která byla běžná v dobách Obecného zákoníku občanského (dále jen „OZO“), řada institutů z OZ přetrvala, ale došlo k jejich změně a v neposlední řadě NOZ více hledí na vůli zůstavitele.

Institut vydědění umožňuje zůstaviteli, aby zbavil určitou skupinu dědiců (tzv. nepominutelné dědice) jejich práva na zákonnou část pozůstalosti (tzv. povinný díl), případně je na povinném dílu zkrátil. Vydědění je tedy jakýmsi trestem zůstavitele vůči jeho potomku, jehož jednání naplnilo jeden nebo více zákonných důvodů vydědění.

Téma vydědění jsem si zvolila z důvodu, že pracuji v notářské kanceláři a dědické právo je mi z širokého spektra notářských činností nejbližší. Je to oblast práva velmi specifická, náročná na jednání s lidmi, vyžadující značnou dávku trpělivosti a empatie, neboť lidé, se kterými se setkáváme, přichází do notářské kanceláře v době, kdy přišli o někoho blízkého. Často také díky projednávání pozůstalosti dochází k rozbrojům v rodině, nejen z důvodu hádek o majetek zemřelého, ale i díky vytahování starých křivd a svárů. Řízení o pozůstalosti tak může rozdělit rodinu na dlouhá léta, ne-li navždy. O to více se tyto problémy mohou prohloubit v případě, kdy zůstavitel zanechal závěť, případně prohlášení o vydědění, se kterými je pocit nespravedlnosti a křivdy opomenutého či vyděděného potomka spojen ještě častěji.

Cílem moji práce je podrobně rozebrat aktuální úpravu vydědění s přihlédnutím k historickému vývoji a ke změnám, které s účinností NOZ nastaly. Zejména se chci zaměřit na rozbor jednotlivých důvodů vydědění, jejichž použití může v praxi činit nemalé problémy. Hlavním úkolem je upozornit na nedostatky, která současná úprava přináší s přihlédnutím k jejímu praktickému využití a často ne úplně jednoznačnému výkladu jednotlivých ustanovení. Dále je cílem práce posoudit, do jaké míry NOZ umožňuje zůstaviteli nakládat dle své vůle se svým majetkem s přihlédnutím k právu nepominutelných dědiců na povinný díl a k právu některých osob na zaopatření.

Při zpracování práce bude použita zejména metoda analyticko-deskriptivní a dále metoda komparace.

Práce je kromě úvodu a závěru členěna do devíti kapitol. V úvodní kapitole uvedu základní zásady a pojmy dědického práva, které budou v práci nadále používány. Ve druhé kapitole stručně shrnu historické zdroje, které mají na současnou úpravu dědického práva zásadní vliv. Ve třetí kapitole se budu věnovat nepominutelnému dědici a jeho právu na povinný díl. Samotnému vydědění se budu věnovat v kapitolách čtyři, pět a šest, ve kterých postupně rozeberu jednotlivé důvody vydědění, formu prohlášení o vydědění a důsledky vydědění

pro nepominutelné dědice a jeho potomky. V sedmé kapitole se okrajově zmíním o právu některých osob na zaopatření, zejména o právu na povinnou výživu. V další kapitole bych porovnala současnou právní úpravu s úpravou předcházející, tedy s občanským zákoníkem z roku 1964. Aby došlo k propojení teoretické práce s praxí, uvedu na závěr praktický příklad, se kterým jsem se při práci v notářské kanceláři setkala.

Vzhledem k poměrně krátké účinnosti NOZ a vzhledem k absenci nové judikatury budu při zpracování diplomové práce vycházet z judikatury platné za účinnosti OZO (neboť řada ustanovení je velmi podobná, ne-li shodná), případně z judikatury za účinnosti OZ, v případech, kdy lze rozhodnutí vztáhnout i na současnou právní úpravu.

1 Základní zásady a pojmy dědického práva

1.1 Zásady

Právní úpravu dědického práva ovládá celá řada zásad a principů, které povětšinou vychází z OZ. Jsou jimi:

- zásada zachování hodnot, která znamená určitou právní kontinuitu a solidaritu předků a potomků,
- princip individualistického dědického práva, tedy přechod majetku zůstavitele na jednotlivce, která vede k tomu, že se člověk o majetek více stará, neboť ví, že přejde na jeho blízké, [1]
- zásada univerzální sukcese, tj. že dědic vstupuje do všech práv a povinností zůstavitele, s výjimkou těch, které zanikly smrtí,
- zásada volnosti, tedy možnost dědice přijmout nebo odmítnout dědictví, neboť nikdo nemůže být nucen, aby se stal dědicem proti své vůli,
- zásada rovnosti dědiců, tedy že žádný z dědiců nemůže být zvýhodněn nebo znevýhodněn před ostatními z jakéhokoli důvodu,
- princip autonomie vůle zůstavitele, který je oproti předchozí právní úpravě poněkud rozšířen, spočívající v tom, že zůstavitel může určit, kdo je jeho dědicem, stanovit podmínky nebo pokyny nezbytné pro nabytí dědictví a určit formu posledního pořízení,
- zásada povinnosti respektovat vůli zůstavitele, která souvisí s principem autonomie vůle zůstavitele,
- přechod majetku zůstavitele na dědice již okamžikem smrti,
- zásada úřední ingerence spočívající v tom, že nabýt dědictví lze až na základě usnesení o dědictví, které je výsledkem pozůstalostního řízení.[2]

[1] ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. 1. vydání. Ostrava: Sagit. 2012. s. 600-601.
[2] FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. Občanský *zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 2-4.

1.2 Pojmy

Ještě než přistoupím k samotnému tématu vydědění, ráda bych objasnila některé obecné pojmy, které prostupují celým dědickým právem, tedy i tématem této diplomové práce. NOZ přinesl do dědického práva řadu nových pojmů, některé pojmy zůstaly z předchozí právní úpravy, ale byl jim vtělen nový obsah, proto je nutné rozlišovat, kdy lze použít starou právní úpravu a kdy je nutné řídit se úpravou novou.[3]

Základ dědického práva najdeme již v Listině základních práv a svobod (dále jen „LZPS"), která v článku 11 uvádí, že dědění se zaručuje.[4] Na rozdíl od předchozí právní úpravy, která definici dědického práva neobsahovala, definuje NOZ dědické právo jako právo na pozůstalost nebo poměrný podíl z ní.[5]

Dědické právo lze chápat v objektivním nebo subjektivním smyslu. V objektivním smyslu je souhrnem právních norem, které upravují přechod práv a povinností ze zůstavitele na další subjekty. V subjektivním smyslu je jím chápáno oprávnění určitého subjektu stát se dědicem. Jedná se o právo majetkové, absolutní, působící proti všem (erga omnes).[6]

Pozůstalost jako staronový pojem dědického práva (občanské zákoníky z roku 1950 a 1964 tento pojem neobsahovaly a vystačily si s pojmem dědictví) tvoří dle NOZ celé jmění zůstavitele, je tedy souhrn jeho majetku a dluhů, s výjimkou práv a povinností vázaných výlučně na osobu zůstavitele, pokud nebyly jako dluh uznány a uplatněny u orgánu veřejné moci. [7]

Jak uvádí NOZ v § 1475 odst. 3, je dědicem ten, komu náleží dědické právo. V NOZ se však pojmu „dědic" užívá v širším významu. Prvně je za dědice označována osoba, která jako dědic přichází do úvahy, tedy osoba, které se dědictví teprve nabízí. Dále je za dědice označován ten, o němž lze mít důvodně

Pozn. Pokud zůstavitel nezanechal majetek nebo pouze majetek nepatrné hodnoty je pozůstalostní řízení zastaveno.

[3] KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku. Praktická příručka*. 1. vydání. Praha: Leges. 2015. s. 13.

[4] Čl. 11 Listiny základních práv a svobod.

[5] § 1475 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb.

[6] FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol., op. cit. s. 4.

[7] § 1475 odst. 2 ve spojení s § 495 zákona č. 89/2012 Sb.

za to, že je dědicem, protože mu svědčí dědické právo ze zákona, ze závěti nebo dědické smlouvy. A konečně je dědicem také dědic, kterému bylo nabytí dědictví potvrzeno rozhodnutím soudu. Posun oproti předchozí právní úpravě spočívá v tom, že dědicem může být, v případě svěřenského nástupnictví, i osoba, která v době smrti zůstavitele ještě neexistuje.[8]

Dědictví představuje část pozůstalosti, která se vztahuje k jednotlivému dědici.[9] Z uvedeného je zřejmé, že pokud je dědiců více, má každý z nich právo na určitý podíl z pozůstalosti, který je jeho dědictvím. Pokud je dědic pouze jeden, je dědictví rovno pozůstalosti.

[8] FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol., op. cit. s. 9
[9] § 1475 odst. 3 zákona č. 89/2012 Sb.

2 Historické inspirační zdroje

Hlavním inspiračním zdrojem NOZ je vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937. Tento návrh navazoval na středoevropskou tradici občanského práva a koncepčně byl modernizací OZO. Vedle těchto úprav se tvůrci NOZ inspirovali i právní úpravou jiných evropských států, a v neposlední řadě převzali i některé instituty, které mají svůj původ až v římském právu.[10]

2.1 Římské právo

Římské právo jako základ evropského kontinentálního právního systému znalo mnoho pojmů, se kterými se v právu setkáváme i dnes. Nejinak je tomu s institutem vydědění, který souvisí s právem nepominutelného dědice na povinný díl. Jednalo se o tzv. formální práva nepominutelných dědiců spočívajících v tom, že určité osoby nesměly být v testamentu, závěti, opomenuty. To však znamenalo pouze to, že nepominutelní dědici museli být v testamentu jmenováni, ať už byli ustanoveni dědici, nebo je zůstavitel vydědil, přičemž nebylo potřeba, aby svoje rozhodnutí zdůvodňoval. Nepominutelnými dědici byli dědici vlastní a nutní, kterými byli v nejstarších dobách zůstavitelovy děti (vlastní i adoptované), manželka, ale i další osoby náležející k jeho potomstvu (vnuci) nebo osoby sešvagřené. Aby byli dědici vlastními a nutnými, muselo se jednat o osoby přímo podřízené moci zůstavitele. Tak jak bylo civilní právo, které vycházelo ze zákona XII. desek, aplikováno praetorem (nejvyšší státní úředník) rozšiřoval se okruh nepominutelných dědiců na všechny děti zůstavitele (tedy nejen na ty, které byly podřízeny jeho moci). Později se formální práva nepominutelných dědiců měnila na materiální. Jednalo se o jakýsi morální závazek zůstavitele, který má osobám, jež jsou mu nejbližší zanechat určitý podíl ze svého majetku. Skutečná právní pravidla o právu na povinný díl se vyvinula až ve 2. stol.n.l., kdy byli jako oprávnění dědici ustanoveni ascendenti, descendenti a sourozenci. Právo na povinný díl, měly však jen ty osoby, které byly k zůstaviteli nejblíže, a dědily by podle zákonné dědické posloupnosti. Výše povinného dílu byla původně ¼

[10] ELIÁŠ, K. a kol., 2012, op. cit. s. 47

zákonného podílu, později ⅓ nebo ½ (záleželo na velikosti zákonného podílu v poměru k celé pozůstalosti). Důvody vydědění byly stanoveny zákonem a bylo jich 14 pro descendenty a 8 pro ascendenty. Nárok na povinný díl mohl být uplatňován žalobou s cílem prohlásit testament za neplatný, a to úplně, kdy nastupovalo dědění ze zákona, nebo částečně, kdy se jen krátily podíly osob uvedených v testamentu ve prospěch oprávněného dědice.[11]

2.2 Obecný zákoník občanský

OZO je pro Českou republiku a její soukromé právo mimořádně důležitý. Nejen, že platil na našem území téměř 150 let (od roku 1811 až do roku 1950), ale současně s vládním návrhem československého zákoníku z r. 1937 se stal významným inspiračním zdrojem současné právní úpravy. [12]

Dědické právo bylo v OZO upraveno v hlavě osmé až šestnácté, v ustanoveních 531 – 858. Je tedy zřejmé, že úprava dědického práva byla dost podrobná.

Vydědění bylo upraveno v ustanoveních 768 – 772 a rozumí se jím zůstavitelův projev učiněný ve stejné formě jako platné poslední pořízení, kterým se nepominutelnému dědici odnímá zcela nebo zčásti právo na povinný díl.

Děti, a dále také vnuky a pravnuky, bylo podle OZO možno vydědit, pokud odpadly od křesťanství (tento důvod byl roku 1868 zrušen); nechaly zůstavitele v nouzi bez pomoci; byly odsouzeny k trestu doživotního nebo dvacetiletého žaláře; vedly trvale život příčící se veřejné mravnosti. Dále bylo možno vydědit dědicky nezpůsobilého dědice a dědice velmi zadluženého nebo marnotratného. Ovšem jen v případě, že se jeho povinný díl dostane jeho dětem. Druhou skupinou nepominutelných dědiců byli, vedle dětí, rodiče (a také všichni dědové a báby) zůstavitele. Důvody vydědění u nich byly stejné jako u dětí, s tím, že k nim přibyl další důvod, a to úplné zanedbání výchovy dítěte.

---

[11] KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin. *Římské právo*. 1. vydání. Praha: Panorama, 1990. s. 331-362.

[12] ELIÁŠ, Karel. Inspirační síla všeobecného zákoníku občanského v návrhu občanského zákoníku pro Českou republiku. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana (ed.). *200 let OZO – od kodifikace k rektifikaci českého občanského práva*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011. s. 11.

Shora uvedení nepominutelní dědici byli ovšem dědici nepominutelnými jen v případě, že by byli dědici ze zákona. Proto pokud existovali bližší příbuzní, nebyli vzdálenější příbuzní nepominutelnými dědici a neměli tedy ani právo na povinný díl. Velikost povinného dílu byla u descendentů polovina jejich zákonného podílu a u ascendentů třetina jejich zákonného podílu.[13]

2.3 Vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937

Jak jsem již zmínila je vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937 hlavním inspiračním zdrojem NOZ. Kvůli událostem následujícím po mnichovské dohodě nebyl tento návrh nikdy přijat.[14]

Dědické právo bylo upraveno v ustanoveních 377 – 689, vydědění poté v ustanoveních 578 – 583. Vydědění mohlo být pořízeno ve stejné formě jako pořízení pro případ smrti a nepominutelnému dědici odnímalo právo na povinný díl.

Nepominutelnými dědici byly děti zůstavitele a dále také vnuci a pravnuci. Pokud neměl zůstavitel děti, tak jimi byli jeho rodiče, a to rodiče všech stupňů. Vládní návrh nečinil rozdíl v tom, zda se jednalo o příbuzné manželské či nemanželské. Povinný díl byl pro dítě stanoven jako polovina hodnoty zákonného podílu, pro předky třetina.

Dítě i rodiče mohli být vyděděni z důvodu, že zůstavitele bez pomoci opustili v nouzi; byli právoplatně odsouzeni pro zločin svědčící o zvrhlé povaze; vedli vytrvale zhýralý život. Velmi zadlužený nebo marnotratný dědic mohl být vyděděn z důvodu, že byla důvodná obava, že povinný díl, který mu přísluší, nepřipadne jeho dětem. Povinný díl mu mohl být odňat, ale jen za předpokladu, že byl zůstaven jeho dětem. Důvod vydědění nemusel být v nařízení obsahující

[13] ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl třetí (§§ 531-858)*. Reprint původního vydání. Praha: CODEX Bohemia, 1998. s. 434 – 443.
[14] ELIÁŠ, K. a kol., 2012, op. cit. s. 47

vydědění uveden. Nepominutelný dědic byl vyděděn, pokud důvod vydědění existoval v době nápadu dědictví. [15]

Jak uvádí Daduová a Horák vykazuje současná právní úprava dědického práva s meziválečnou úpravou shodu 78 %. U úpravy povinného dílu, ochrany nepominutelných dědiců a vydědění je tato shoda až 90 %. [16] Při takto vysokých číslech už se ani nedá mluvit o inspiraci vládním návrhem, ale o jeho převzetí a vtělení do NOZ.

[15] Návrh občanského zákoníku (1937) In: SCHELLE, Karel. TAUCHEN, Jaromír. *Občanské zákoníky: Kompletní sbírka občanských zákoníků, důvodových zpráv a dobových komentářů*. 1. vydání. Ostrava: Key Publishing s.r.o., 2012. s. 384-385.

[16] DADUOVÁ, Martina. HORÁK, Ondřej. Nové dědické právo a meziválečná rekodifikace. *Ad Notam*. 2016, roč. 22, č. 1, s. 8-10.

3 Nepominutelný dědic a jeho právo na povinný díl

Institut vydědění je spojen s nepominutelným dědicem a jeho právem na povinný díl. V této kapitole vysvětlím, kdo je nepominutelným dědicem, jak je chráněn, jaký je jeho povinný díl a jak se tento povinný díl počítá.

3.1 Nepominutelný dědic

Nepominutelnými dědici jsou dle § 1643 odst. 1 NOZ děti zůstavitele a nedědí-li, pak jsou jimi jejich potomci. Dětmi jsou děti zůstavitele, které se narodily v manželství i mimo něj. Okruh osob, které jsou nepominutelnými dědici, je poměrně úzký. Na rozdíl od úpravy např. rakouské, německé, polské nebo švýcarské do nepominutelných dědiců nespadají manžel a rodiče zůstavitele.[17] Přitom byli rodiče (a dále dědové a báby), pokud neměl zůstavitel potomky, nepominutelnými dědici až do roku 1950, kdy platil obecný zákoník občanský.[18] Za určitých podmínek byli rodiče a prarodiče zůstavitele nepominutelnými dědici i podle občanského zákoníku z roku 1950.[19] Současné pojetí však ve výčtu nepominutelných dědiců následuje občanský zákoník z roku 1964, ve kterém byly nepominutelnými dědici také pouze děti zůstavitele.[20]

O nepominutelné dědice se nejedná v případě, kdy potomci zůstavitele dědí ze zákona nebo je zůstavitel ustanovil dědici majetku, který se rovná nebo přesahuje velikost jejich povinného dílu. Nepominutelným dědicem je potomek zůstavitele pouze v následujících situacích:

- zůstavitel potomka v pořízení pro případ smrti zcela nebo zčásti opominul, ať už vědomě nebo nevědomě,

[17] ELIÁŠ, K. a kol., 2012, op. cit. s. 668.
[18] BÍLEK, Petr, ŠEŠINA, Martin. *Dědické právo v předpisech let 1925-2001*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001.s. 13.
[19] Podle § 551zákona č. 141/1950 Sb. to bylo za podmínky, že byli rodiče nebo prarodiče zůstavitele dědici ze zákona a zároveň byli v nouzi a práce neschopní. V tom případě jim náležely tři čtvrtiny pozůstalosti.
[20] SCHELLE, Karel, TAUCHEN, Jaromír. Občanské zákoníky: kompletní sbírka občanských zákoníků, důvodových zpráv a dobových komentářů. 1. vydání. Ostrava: Key Publishing, 2012. s. 533.

- zůstavitel potomku pořízením pro případ smrti zanechal jako dědici nebo odkazovníkovi méně než činí jeho povinný díl,
- zůstavitelovým pořízením pro případ smrti zbylo ze zákona potomku méně, než činí jeho povinný díl,
- potomek byl neplatně vyděděn a zároveň byly dědici celé pozůstalosti ustanoveny jiné osoby,
- nepominutelný dědic se rozhodl pro povinný díl namísto podílu nebo odkazu s omezením,
- jako zákonný dědic nebo dědic z pořízení dědictví odmítl s výhradou povinného dílu.[21]

Pro potomky nepominutelného dědice platí, že se nestanou nepominutelnými dědici z důvodu, že je zůstavitel v závěti ustanovil dědici a jejich rodiče opomenul. Nepominutelnými dědici by se staly jen tehdy, kdyby jejich rodič dědictví odmítl. V opačném případě mají postavení „obyčejných" závětních dědiců a nepominutelným dědicem je nadále jejich rodič.[22] Dále se mohou nepominutelnými dědici stát v případě, že se jejich rodič předem zřekl dědickou smlouvou svého dědického práva, zemřel před zůstavitelem nebo současně s ním, je dědický nezpůsobilý nebo je vyděděn.[23]

Na závěr bych ráda zmínila, že ačkoli manžel není nepominutelným dědicem, nabývá vlastnické právo k movitým věcem, které tvoří základní vybavení rodinné domácnosti, a to i v případě, že není dědicem. O toto právo přichází jen za předpokladu, že bez vážných důvodů nesdílel se zůstavitelem společnou domácnost. [24] Jak uvádí důvodová zpráva NOZ je základní vybavení domácnosti užší pojem než obvyklé vybavení rodinné domácnosti uvedené v § 698 NOZ. Jedná se pouze o věci nezbytně potřebné k zachování funkce domácnosti a jejich účelem je zajistit pozůstalému manželu nejnutnější podmínky k dalšímu slušnému

[21] KOHOUTEK, Jan. Nepominutelný dědic jako účastník v řízení o pozůstalosti. *Ad Notam*. 2015, roč. 21, č. 5, s. 3.
[22] K tomu srov. Rozsudek Najvyššého súdu SR ze dne 15.9.1971, sp. zn. 2 Cz 52/71.
[23] FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol., op. cit. s. 404.
[24] § 1667 zákona č. 89/2012 Sb.

životu. [25] Co přesně tvoří základní vybavení rodinné domácnosti, není v zákoně stanoveno, je proto nutné počkat, jak se k této otázce postaví praxe a judikatura.

3.2 Povinný díl

Povinný díl je část pozůstalosti, která náleží nepominutelnému dědici. Pokud je nepominutelný dědic nezletilý, je velikost jeho povinného dílu tři čtvrtiny zákonného dědického podílu. Pokud se jedná o zletilého nepominutelného dědice, je velikost povinného dílu jedna čtvrtina zákonného dědického podílu.[26]

Zletilostí se rozumí dovršení osmnáctého roku věku, se kterým je spojeno i nabytí plné svéprávnosti. Před nabytím zletilosti se člověk může stát svéprávným přiznáním svéprávnosti nebo uzavřením manželství.[27]

Na posouzení zletilosti či nezletilosti nepominutelného dědice však nemá přiznání svéprávnosti žádný vliv. Tedy i nezletilý dědic, který nabyl plné svéprávnosti, musí dostat povinný díl ve výši ¾ jeho zákonného dědického podílu.[28]

Pro určení velikosti povinného dílu je potřeba znát velikost zákonného podílu. Při jeho výpočtu se přihlíží i k osobám, které se zřekly dědictví, jsou nezpůsobilé dědit nebo byly platně vyděděny.[29] Dále se přihlíží i k osobám, které odmítly dědictví nebo se k nim z důvodů uvedených v § 1671 NOZ nepřihlíží. Při určení výše povinného dílu nepominutelného dědice se tedy vychází z počtu dědiců, kteří tvořili v době smrti zůstavitele první dědickou skupinu.[30] Zemřel-li tedy zůstavitel, který zanechal manželku, dvě zletilé děti a pořídil závěť, ve které dědicem celého majetku ustanovil svého kamaráda, budou nepominutelnými dědici jeho dvě děti. Při výpočtu povinného dílu se ovšem přihlédne i k manželce, která by byla ze zákona společně s potomky dědičkou v první třídě dědiců.

[25] ELIÁŠ, K. a kol., 2012, op. cit. s. 681 - 682.
[26] § 1642 ve spojení s § 1643 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb.
[27] § 30 tamtéž
[28] FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol., op. cit. s. 405.
[29] § 1645 zákona č. 89/2012 Sb.
[30] K tomu srov. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25.10.2012, sp. zn. 21 Cdo 3977/2010.

Zákonný podíl každého potomka je tedy 1/3 pozůstalosti, povinný díl každého z nich poté 1/12 pozůstalosti.

Je pouze na vůli zůstavitele, v jaké formě povinný díl nepominutelnému dědici zanechá, zda ve formě dědického podílu nebo odkazu, v každém případě však musí zůstat nepominutelnému dědici zcela nezatížen a k nařízením zůstavitele omezujícím povinný díl se nepřihlíží. Pokud zůstaví nepominutelnému dědici více než je jeho povinný díl, vztahují se případná omezení pouze na část, která hodnotu povinného dílu převyšují.[31]

3.3 Ochrana nepominutelného dědice

3.3.1 Neplatně vyděděný nepominutelný dědic

Ochrana nepominutelného dědice, který byl neplatně vyděděn, spočívá v jeho právu na povinný díl; pokud byl zkrácen na čisté hodnotě povinného dílu, má právo na jeho doplnění.[32]

Neplatně vyděděný potomek je potomek, který:

- byl z některého zákonného důvodu vyděděn, ale tento důvod byl posléze shledán neplatným,
- byl vyděděn z důvodu, který není zákonným důvodem vydědění.

Pro upřesnění uvádím, že pokud byl nepominutelný dědic vyděděn neplatně, k prohlášení o vydědění se nepřihlíží a neplatně vyděděný potomek má postavení zákonného dědice s právem na dědický podíl, nikoli pouze na povinný díl. Ke shora uvedenému zákonnému ustanovení se tedy přihlédne jen v případě, že současně s neplatným vyděděním, zůstavitel pořídil pro případ smrti o celém svém majetku a povolal jiné dědice.[33] V tomto případě má tedy neplatně vyděděný dědic právo pouze na povinný díl.[34]

---

[31] § 1644 zákona č. 89/2012 Sb.
[32] § 1650 tamtéž
[33] FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol., op. cit. s. 429.
[34] Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 6.5.1919, sp.zn. Rv I 221/19 (Vážný169).

Uvedené ustanovení by z důvodu možných výkladových obtíží bylo vhodné o tuto skutečnost doplnit. Tedy uvést, že právo na povinný díl má neplatně vyděděný dědic, pokud byli současně platným pořízením pro případ smrti k celé pozůstalosti povoláni jiní dědici.

3.3.2 Opominutý dědic

Vedle vyděděného dědice má právo na povinný díl také nepominutelný dědic, o kterém zůstavitel věděl, že je naživu, a přesto jej v závěti opomenul.[35] Jedná se o opomenutí omylem. Může také nastat situace, kdy opomenutí nepominutelného dědice zůstavitel zamýšlel (tzv. vědomé nebo úmyslné opomenutí). V tomto případě mluvíme o vydědění mlčky a po právu, které předpokládá, že zůstavitel o nepominutelném dědici věděl, přesto jej v pořízení opominul a současně se opominutý dědic dopustil něčeho, co splňuje zákonný důvod vydědění. Pokud se tomuto nepominutelnému dědici prokáže některý z důvodů vydědění, pak nedědí, protože byl platně vyděděn. Není při tom rozhodující, zda zůstavitel o důvodu vydědění věděl, nebo zda se uplatní nezávisle na jeho vůli.[36]

Dále může být nepominutelný dědic opominut i z důvodu, že o něm zůstavitel nevěděl. V takovém případě má nárok na povinný díl.[37] Zůstavitelova nevědomost o potomku musí existovat v době pořízení pro případ smrti. Skutečnost, že se o potomku později dověděl, nemá na toto opomenutí žádný vliv. [38]

3.3.3 Vyrovnání práva na povinný díl

Pokud byl nepominutelný dědic zkrácen nebo opominut, vyrovnají jeho právo poměrně dědici a odkazovníci.[39] Nepominutelný dědic není v tomto smyslu dědicem, ale věřitelem, který má právo na peněžitou pohledávku, která se rovná velikosti jeho povinného dílu. Dědici a odkazovníci jsou zavázáni společně, nikoli

[35] § 1651 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb.
[36] ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. Občanský *zákoník. Komentář. Svazek IV*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015, s. 378.
[37] § 1652 zákona č. 89/2012 Sb.
[38] SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 24.
[39] § 1653 zákona č. 89/2012 Sb.

však solidárně. Každý z nich přispěje poměrně z čisté hodnoty podílu nebo odkazu, které z pozůstalosti nabyl.[40] Odkazovníci nejsou dle § 1477 odst. 2 NOZ dědici a nejsou ani, na rozdíl od dědiců, účastníky pozůstalostního řízení. Pokud se však jedná o úhradu povinného dílu nepominutelného dědice, jedná se v řízení o právech nebo povinnostech mj. i odkazovníka, a v této části se účastníkem řízení stává.[41] Dle Roučka a Sedláčka se nejedná o čistý podíl nebo odkaz, pokud je zde podmínka nebo doložení času. Na úhradě povinného dílu se pak tito dědici a odkazovníci nepodílí. V případě, že je však podmínka nebo doložení času splněno, dědici a odkazovníci získají z pozůstalosti to, co jim bylo zanecháno, a musí vyplatit dědicům a odkazovníkům, kteří uhradili povinný díl, svoji část pohledávky.[42] Dle mého názoru se jedná v praxi o poměrně složitý problém. Předpokládám, že v případě následných dědiců, kteří získají dědictví až splněním podmínky nebo doložením času, se zahájí dodatečné projednání pozůstalosti a soud vydá usnesení o nabytí dědictví následnými dědici a současně rozhodne o povinnosti následných dědiců uhradit poměrnou část povinného dílu dědicům a odkazovníkům, kteří se na něm podíleli při původním projednání. V případě, že se bude jednat o následného odkazovníka, odkazovník není účastník řízení a soud nevydává usnesení o nabytí odkazu z pozůstalosti, žádné dodatečné řízení zahájeno nebude. Jakým způsobem se pak odkazovník dostane ke svému odkazu a jakým způsobem se bude podílet na úhradě povinného dílu, zůstává otázkou.

Na vyrovnání povinného dílu se ovšem dle Roučka a Sedláčka nepodílí obdarovaní pro případ smrti, neboť se v tomto případě nejedná o odkaz, ale o smlouvu.[43]

3.4 Výpočet povinného dílu

Jak už bylo uvedeno výše má nepominutelný dědic právo pouze na peněžitou částku rovnající se hodnotě jeho povinného dílu, nikoli na podíl z pozůstalosti jak

[40] ELIÁŠ, K. a kol., 2012, op. cit. s. 676.
[41] ŠEŠINA, Martin. Postavení odkazovníka v řízení o pozůstalosti. *Ad Notam*. 2015, roč. 21, č. 4, s. 10.
[42] ROUČEK, F. SEDLÁČEK, J. op. cit. s. 458.
[43] K tomu srov. Gl. U. 13.062 In: ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. a kol., 1998, op. cit. s. 459.

tomu bylo dříve. Soud může povolit splátky na povinný díl nebo odklad jeho splatnosti. Dále je možné, aby se nepominutelný dědic a dědici ze závěti nebo dědické smlouvy dohodli i jinak (např. vydání určité věci z pozůstalosti, nabytí podílu na nemovitosti).[44]

Pro stanovení povinného dílu se majetek v pozůstalosti sepíše a odhadne, přičemž se od něj odečtou všechny dluhy a závady zůstavitele, které na majetku vázly již v době zůstavitelovy smrti, a přičte vše, co se započítává na povinný díl (o tom blíže v další kapitole).[45] Nepominutelný dědic je v této části řízení o pozůstalosti jejím účastníkem.[46] Dále má právo být při odhadu, vznášet dotazy a uplatňovat připomínky.[47]

Při výpočtu povinného dílu se nepřihlíží k odkazům a jiným závadám vznikajícím z pořízení pro případ smrti. Obvyklá cena pozůstalosti se tedy o hodnotu odkazů, které mají být vydány z pozůstalosti, nesnižuje. Od hodnoty majetku se naopak odečtou, vedle shora uvedených dluhů a závad, také další pasiva, jako náklady pohřbu, náklady soupisu a odhadu pozůstalosti a náklady některých osob na zaopatření.[48] Majetek zůstavitele se tedy nesnižuje jen o dluhy, které vznikly za jeho života, ale i o ty, které vznikly po jeho smrti a svým pořadím předchází právo na povinný díl, a to až o doby, než je povinný díl vyplacen.[49]

Rozdíl mezi výši majetku a dluhy zůstavitele stanovených shora tvoří základ, ze kterého se počítá povinný díl. Jeho hodnota se porovná s tím, co už nepominutelný dědic z pozůstalosti získal.

Na závěr je nutno zmínit, že povinný díl se vypočte zákonným způsobem pouze v případě, že se nepominutelný dědic nedohodne s dědici na odbytném. Na rozdíl od povinnosti podílet se na výplatě povinného dílu, není účastníkem dohody o odbytném odkazovník. Dohodu dědiců s nepominutelným dědicem musí

---

[44] § 1654 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb.
[45] § 1655 odst. 1 tamtéž.
[46] K tomu § 113 zákona č. 292/2013 Sb: „*Nepominutelný dědic je účastníkem, jde-li v něm o soupis pozůstalosti, určení obvyklé ceny pozůstalosti a o vypořádání povinného dílu*."
[47] § 1655 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb.
[48] ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol., 2015, op. cit. s. 389-390.
[49] Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 10.2.1925, sp.zn. R I 69/25 (Vážný 4649).

schválit soud.[50] Předmětem dohody může být jakékoliv plnění, většinou peněžité, kterým jsou nároky nepominutelného dědice zcela vyrovnány a které může mít ve výsledku hodnotu menší nebo větší, než je povinný díl.[51]

3.5 Započtení na povinný díl

V předchozí kapitole je uvedeno, jak se vypočítá povinný díl. Od velikosti vypočteného povinného dílu je však ještě potřeba odečíst hodnotu všeho, co nepominutelný dědic nabyl z pozůstalosti a dále, co za života zůstavitele bezplatně obdržel, a to tři roky zpětně před jeho smrtí (případně i delší dobu, na kterou se má dle příkazu zůstavitele započtení provést). Dále se potomku odečte i to, co od zůstavitele obdržel bezplatně jeho předek. Nepřihlíží se ovšem k běžným darováním (tedy např. dárky k Vánocům a narozeninám).[52] Hodnota takto nabytých věcí se počítá podle hodnoty v době jejich nabytí. Pro započtení není rozhodující, zda uvedenou věc nepominutelný dědic dosud vlastní, či ji zcizil ihned po darování.[53]

Po započtení mohou nastat tři situace. Hodnota dědického podílu nebo odkazu a započtených věcí nepominutelného dědice odpovídá velikosti povinného dílu, nepominutelný dědic tedy z pozůstalosti již nic dalšího nedostane. Hodnota dědického podílu nebo odkazu a započtených věcí nepominutelného dědice je nižší než povinný díl a nepominutelnému dědici musí být tento rozdíl dorovnán poměrně od všech dědiců a odkazovníků. Poslední je situace, kdy hodnota dědického podílu nebo odkazu a započtených věcí nepominutelného dědice převyšuje hodnotu povinného dílu. V takovém případě nepominutelný dědic ničeho z pozůstalosti nenabude, současně však nemá povinnost cokoli do pozůstalosti vracet.[54]

---

[50] § 185 odst. 3 písm. b) zákona č. 292/2013 Sb.
[51] FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol., op. cit. s. 439.
[52] §1660 zákona č. 89/2012 Sb.
[53] Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31.10.1991, sp. zn. 4 Cz 55/91.
[54] K tomu srov. § 1658 zákona č. 89/2012: *„Započtení na povinný díl nebo na dědický podíl nezakládá povinnost něco vydat, ledaže se jedná o případ uvedený v § 2072."*

4 Důvody vydědění

Pro vydědění nepominutelného dědice je nutné, aby byl splněn alespoň jeden ze zákonných důvodů vydědění. Vydědění z jiného než zákonného důvodu je neplatné.[55] Nově je však prohlášení o vydědění platné i v případě, že v něm není důvod vydědění uveden. Poté je však rozdíl v tom, kdo ponese důkazní břemeno v případě sporu o vydědění. Pokud je v prohlášení o vydědění důvod vydědění uveden, je na vyděděném nepominutelném dědici, aby prokázal, že zde důvod vydědění není. V případě, že důvod vydědění uveden není, je na dědicích, aby prokázali, že zde důvod vydědění je.[56] Je tedy na místě, aby byl důvod vydědění zůstavitelem sdělen alespoň závětnímu dědici nebo vykonavateli závěti pro případ, že by jej chtěl vyděděný popírat.[57] Ačkoli má neuvedení důvodu vydědění chránit vyděděného potomka před tím, aby se o důvodu vydědění nedověděla řada lidí, spíše posiluje pozici zůstavitele a naopak klade větší nároky na oprávněné dědice, kteří budou muset důvod vydědění prokazovat.

Jelikož jsou důvody vydědění formulovány dost obecně a jejich použití může v praxi činit problémy, podrobně v této kapitole jednotlivé důvody vydědění rozeberu. Jak uvádí důvodová zpráva, vychází NOZ při úpravě vydědění z dosavadní úpravy, jak u důvodů vydědění, tak u formy prohlášení o vydědění. K původním důvodům vydědění se přidává možnost zůstavitele vydědit dědicky nezpůsobilého dědice, a dále možnost vydědit marnotratného nebo zadluženého nepominutelného dědice.[58]

4.1 Neposkytnutí potřebné pomoci v nouzi

První důvod vydědění, tedy neposkytnutí potřebné pomoci v nouzi, je oproti předchozí právní úpravě vymezen obecněji, ačkoli obsahově nedochází k jeho změně [59]. Předpoklady pro splnění tohoto důvodu vydědění jsou, že je zůstavitel v nouzi, potřebuje objektivně pomoc a potomek má možnost se dovědět o tom, že

[55] Nejvyšší soud Slovenské socialistické republiky, sp. zn. Cpj 13/85.
[56] KOVÁŘOVÁ, D. op. cit. s. 72.
[57] ELIÁŠ, K. a kol., 2012, op. cit. s.673.
[58] ELIÁŠ, K. a kol., 2012, op. cit. s.670-672.
[59] K tomu srov. § 469 odst. 1 písm. a) zákona č. 40/1964.

je zůstavitel v nouzi a potřebuje pomoc, a dále, že zůstavitel tuto pomoc neodmítl.[60] Nouzí se ovšem nerozumí jen nouze hmotná, ale i zdravotní či psychické potíže. Lze nepochybně vyjít z toho, co bylo důvodem vydědění dle § 469a odst. 1a) OZ, kde bylo ustanoveno, že potomka lze vydědit, „*jestliže v rozporu s dobrými mravy neposkytl zůstaviteli potřebnou pomoc v nemoci, ve stáří nebo v jiných závažných případech*“. Nouzí lze tedy chápat nemoc, stáří i nouzi hmotnou, tedy nedostatek finančních prostředků na úhradu svých životních potřeb. Potomek však musí být sám objektivně schopen tuto pomoc poskytnout. Nelze tedy vyžadovat po potomkovi, který je sám nemocný a potřebuje péči svého okolí, aby se staral ještě o svého rodiče. Stejně tak potomek, který je sám ve finanční tísni, nemůže přispívat na živobytí svého předka. Skutečnost, zda potomek je či není schopen se o zůstavitele starat, je tedy v každém jednotlivém případě potřeba posuzovat individuálně. [61]

Platností vydědění podle § 469a odst. 1 písm. a) OZ (v současnosti § 1646 odst. 1 písm. a) NOZ) se zabýval Nejvyšší soud, který uvedl: „*Pro platnost vydědění z důvodu uvedeného v § 469a odst. 1 písm. a) obč. zák. je nezbytné, aby se zůstavitel ocitl v situaci, kdy pro zdravotní či jiné potíže nastalé v důsledku onemocnění či věku, případně pro potíže způsobené jinými okolnostmi (např. přírodní katastrofou, požárem, povodní) potřebuje pomoc; kdy není schopen sám si, bez cizí pomoci, obstarat své základní životní potřeby (zdravotní, hygienické aj.). Současně musí jít o situaci, kdy o uvedené potřeby zůstavitele není postaráno jinak; kdy potomek má reálnou možnost zůstaviteli potřebnou pomoc poskytnout a kdy zůstavitel potomkem nabídnutou pomoc neodmítne.*“[62] Z uvedeného je možno dovodil, že nelze vydědit potomka, který neposkytl zůstaviteli potřebnou pomoc v nouzi, protože věděl, že je o zůstavitele postaráno (např. se dohodl se sourozencem, že se o zůstavitele postará, protože bydlí blíž). Stejně tak nelze vydědit potomka, který zůstaviteli pomoc nabídnul, ale zůstavitel ji odmítnul. Obdobně jako u neprojevování opravdového zájmu o zůstavitele, lze dovodit, že nelze vydědit potomka, který neposkytl zůstaviteli potřebnou pomoc, protože o

[60] SVOBODA, J., KLIČKA, O., op. cit. s. 12.
[61] FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol., op. cit. s. 418.
[62] Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 16.7.2008, sp. zn. 21 Cdo 3772/2007.

zůstaviteli vůbec nemusel vědět, případně z důvodu neprojevování zůstavitelova zájmu o potomka, nemusel vědět o jeho nouzi a potřebě pomoci.[63]

Pro zajímavost uvádím příklad, se kterým jsem se během práce v notářské kanceláři setkala. Zůstavitel závětí sepsanou notářským zápisem ustanovil dědici své dva vnuky a současně vydědil svoje dvě dcery z důvodu uvedeného v § 469a odst. 1 OZ, tedy z důvodu, že mu neposkytují potřebnou pomoc v nemoci a ve stáří. Jedna z dcer byla při tom psychicky nemocná, částečně zbavena způsobilosti k právním úkonům, a to v rozsahu v nakládání s majetkem vyšší hodnoty. Během řízení vyšlo najevo, že vyděděná dcera sama potřebuje pomoc v běžném životě a důvod vydědění je tudíž neplatný. Vyvstává otázka, proč vůbec notář takové vydědění sepsal? Pro jeho omluvu nutno dodat, že se zůstavitel při pořizování závěti a listiny o vydědění o psychické nemoci dcery nezmínil. Před úmrtím zůstavitele byla v naší notářské kanceláři sepsána zůstavitelovou manželkou více méně totožná závěť a listina o vydědění. Až při projednání dědictví po zůstaviteli vyšlo najevo, že je dcera omezena ve způsobilosti k právním úkonům a že není schopna postarat se sama o sebe, natož o své rodiče. Ačkoli se jedná o případ vydědění dle OZ, lze z něj i dle současné úpravy vyvodit, že abychom se vyhnuli podobným neplatným vyděděním, je nutné cílenými dotazy zjistit všechny relevantní skutečnosti, které mohou mít na vydědění vliv.

4.2 Neprojevování opravdového zájmu

Důvod vydědění uvedený v § 1646 odst. 1 písm. b) NOZ dostál oproti úpravě v OZ jedinou změnu, a to vypuštění slova „trvale“. Jak uvádí Svoboda, i přesto musí být v neprojevování opravdového zájmu o zůstavitele určitá trvalost či stálost.[64]

Jedná se o důvod interpretačně a aplikačně velmi náročný, neboť neprojevování opravdového zájmu je pojem obecný, nejednoznačný a každý si pod ním může představit něco jiného. Proto je potřeba v každém případě zkoumat individuálně s přihlédnutím ke všem okolnostem, zda potomek projevoval

[63] K tomu srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 11. 2009, sp. zn. 21 Cdo 3992/2008.
[64] FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol., op. cit. s. 418.

opravdový zájem, který od něj očekávat lze, a na druhé straně, zda zůstavitel projevoval zájem o potomka, a zda mu tedy umožnil, aby on projevoval zájem o zůstavitele.[65]

Jak uvádí Svoboda a Klička je chování potomka při posuzování jeho zájmu o zůstavitele podrobeno jakémusi testu, který zkoumá nejen chování potomka v rámci obecných zásad slušnosti (objektivní prvek), ale také zvyklosti, sociální status, náboženské zvyklosti rodiny zůstavitele a zájem zůstavitele o potomka (subjektivní prvek).[66] Jelikož je zde hodnocen subjektivní prvek, není vůbec jednoduché posoudit, zda neprojevování zájmu o zůstavitele je takové intenzity, že splňuje podmínky pro vydědění. Je potřeba zkoumat, jak je v té které rodině běžné projevovat o někoho opravdový zájem. Navíc je zde stále subjektivní prvek, jak projevování zájmu vnímá sám zůstavitel a jak tuto informaci předá například notáři, který prohlášení o vydědění sepisuje. Zůstavitel může chování potomka vnímat jako neprojevování opravdového zájmu o jeho osobu a takto chování potomka podá i notáři. Při projednání pozůstalosti pak může vyjít najevo, že uvedené neprojevování zájmu bylo v dané rodině běžným standardem chování a nebyl zde tedy zákonný důvod pro vydědění.

Judikatura k dané otázce je dosti bohatá, neboť svou obecností dává zůstaviteli i nepominutelnému dědici značné pole působnosti pro vydědění, případně obraně proti němu, a často je až na posouzení soudu, zda byly podmínky pro vydědění splněny.

V první řadě je nutno zkoumat, zda potomek vůbec věděl o zůstaviteli, a zda měl tedy možnost o něj zájem projevovat. Taková situace nastane zejména v případě, že potomek po celou dobu svého života neví, kdo je jeho otec, a nemá tudíž možnost projevovat o něj zájem. Vydědění takového potomka bude tedy neplatné, protože by bylo nespravedlivé trestat potomka za něco, co nemohl ovlivnit. Stejně tak bude neplatné vydědění potomka, který sice neprojevoval o zůstavitele zájem, ale toto neprojevování bylo způsobeno chováním samotného zůstavitele. Zůstavitel se mohl například odstěhovat a nedat o sobě vědět,

[65] K tomu např. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20.1.2004, sp. zn. 30 Cdo 2214/2002.
[66] SVOBODA, J., KLIČKA, O., op. cit. s. 13.

případně potomkův zájem odmítá např. tím, že ho nepustí domů, když jej navštíví, nebere telefony, neodpovídá na dopisy, e-maily apod. Je tedy důležité zjistit, jaké byly vztahy v rodině, zda byla potomkovi existence zůstavitele známa a zda mu bylo umožněno projevovat o zůstavitele zájem. Je zřejmé, že toto prokazování bude, díky komplikovanosti rodinných vztahů a i díky tomu, že jeden z hlavních aktérů, zůstavitel, se nebude moci k problematice již vyjádřit, dosti náročné.

Judikatura je v posuzování zájmu o zůstavitele více méně jednotná. Z rozhodnutí nižších soudů je zajímavý Rozsudek KS v Českých Budějovicích sp. zn. 6 Co 10/96, který se zabýval vyděděním potomků zůstavitelem V.D. z důvodu uvedeného v § 469a odst. 1 písm. b) OZ (současný § 1646 odst. 1 písm. b)). Zůstavitel v listině o vydědění uvedl, že o něj potomci neprojevují opravdový zájem, který by jako potomci projevovat měli, neboť se s ním 10 let nestýkali, nepsali mu a neměli zájem o jeho osobu, když pořizovatel nevěděl ani přesnou adresu bydliště synů. Jako dědičku ustanovil svoji družku. Z řízení před okresním a krajským soudem vyšlo najevo, že vztahy mezi zůstavitelem a jeho syny byly dobré do doby, než se do domu nastěhovala družka. V té době probíhala rekonstrukce domu zůstavitele, aby si zde oba synové zřídili vlastní bytové jednotky. Po nastěhování družky a jejím soustavném tlaku na zůstavitele se vztahy v rodině začaly zhoršovat a vyvrcholily odstěhováním obou vyděděných synů. Jak při řízení uvedla sama odpůrkyně (zůstavitelova družka): *„zůstavitel po synech nikdy nic nechtěl, zájem o jejich život neprojevoval a rovněž nevyhledával ani svá vnoučata“*. V rámci odůvodnění KS v Českých Budějovicích uvádí: *„Rozhodující však je, že zůstavitel byl citově svázán se svojí novou rodinou, aniž měl sám přiměřený zájem o citové vazby s vlastními dětmi. Za této situace bylo chování navrhovatelů zcela adekvátní a i podle názoru odvolacího soudu důvody pro jejich vydědění nejsou dány.“* Jak dále vyplývá z rozhodnutí, aby bylo vydědění platné, je nutné zkoumat, zda měli navrhovatelé reálnou možnost o zůstavitele projevit opravdový zájem, který by jako potomci měli projevovat, tedy zda měl zůstavitel zájem se s nimi stýkat a udržovat běžné příbuzenské vztahy. V případě, kdy zůstavitel o blízký vztah s potomky nestojí, kde se ho nezájem potomků osobně citově nedotýká, kdy mu tento stav nevadí, případně kdy k němu i podstatně

přispěl, nejsou podmínky pro vydědění splněny.[67] Jak je vidět z daného rozhodnutí, pokud neprojevuje potomek zájem o zůstavitele, ani zůstavitel o potomka, je potřeba zkoumat všechny okolnosti případu a z provedeného dokazování vyvodit, kdo je za daný stav více odpovědný.

Zůstavitelovým nezájmem o potomka se zabýval v mnoha rozhodnutích i Nejvyšší soud. Jedním z nich je již výše zmiňovaný Rozsudek NS sp. zn. 21 Cdo 3992/2008, ve kterém bylo řešeno vydědění potomka z důvodu uvedeného v § 469a odst. 1 písm. b) OZ. Jako důvod vydědění uvedl zůstavitel, že: „*syn trvale odmítá podávanou ruku i samotné setkání či rozhovor, pomoc ve stáří*“. Dále uvedl, že po rozvodu do výchovy syna nezasahoval, pro odpor manželky nemohl a v pozdějším věku to již nebylo možné. Doložil i obálku se synovou zamítavou odpovědí na zlepšení vztahů. Vyděděný syn naopak uvedl, že to byl otec, kdo o něj neprojevoval zájem, pouze platil minimální výživné, že od tří let věku, kdy se rodiče rozvedli, ho kontaktoval pouze dvakrát, a že chování otce mělo vliv na jeho psychiku, kdy byl i veden v evidenci psychiatrické ambulance, a že to byl otec, kdo svým sobeckým a lakotným způsobem života zapříčinil narušení vztahu mezi rodičem a dítětem. V řízení před okresním a krajským soudem nebylo spolehlivě prokázáno, že se otec o kontakt se synem skutečně pokoušel. V odůvodnění NS uvedl, že prokázání této skutečnosti není podstatné, že i kdyby se otec o kontakt se synem pokoušel a ten jej odmítal, je důvod vydědění neplatný, protože toto odmítnutí pramení z otcova nezájmu o syna od jeho útlého dětství až do dospělosti.[68] Jedná se o jedno z mnoha rozhodnutí Nejvyššího soudu, na kterém je možná více než kde jinde vidět, jak subjektivní skutečnosti musí být v těchto případech posuzovány a jak náročné je zjistit, kdo byl prvotní příčinou špatných rodinných vztahů. V uvedeném případě i případech obdobných často zasahují do vztahu mezi otcem a dítětem matky, které ve snaze buď ochránit potomka před bývalým partnerem, nebo z důvodu jakési pomsty neumožňují otci styk s dítětem. Ten po čase své úsilí vzdá, a pokud je dítě dosti malé, je jednoduché ho přesvědčit

[67] Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 9.8.1996, sp. zn. 6 Co 10/96.
[68] Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20.11.2009, sp. zn. 21 Cdo 3992/2008.

o tom, že otec o něj nemá zájem. V dospělosti lze pak tyto vztahy už jen těžko napravit.

Jedním z dalších zajímavých rozhodnutí NS je rozsudek sp. zn. 21Cdo 2088/2013, ve kterém matka vydědila svoji dceru (i její potomky) z důvodu, že o ni neprojevuje dlouhodobý a opravdový zájem, že se s ní více jak 10 let písemně ani osobně nestýká, že se nezajímá o její zdravotní stav, zda nepotřebuje pomoc apod. Navíc uvedla, že jí o dceřině životě není nic známo, že neví, kde pracuje, kde bydlí a s kým žije. Na její pozvání v minulosti nikdy nereagovala a neposkytla jí ani pomoc, když byla hospitalizovaná v nemocnici. V průběhu řízení bylo prokázáno, že vztahy mezi matkou a dcerou byly narušeny z důvodu vztahu dcery s výrazně mladším mužem za doby trvání jejího manželství (otec dceři zakázal navštěvovat dům rodičů s přítelem a matka s tímto mlčky souhlasila). Po pohřbu otce sice matka pozvala dceru na návštěvu, ale jen za předpokladu, že se „polepší“, čímž bylo dle výpovědi svědka myšleno, že se rozejde s přítelem. Je nutné zmínit, že listina o vydědění byla sepsána až po smrti otce vyděděné dcery, kdy se matka o jakési navázání vztahů s dcerou pokoušela. Soud ale hodnotil chování obou v průběhu celých deseti let a uvedl, že v době, kdy byla listina o vydědění sepsána, zde důvody pro vydědění nebyly dány. Jak soud dále v odůvodnění uvedl: *Dospělé (zletilé) dítě je oprávněno samo se rozhodnout o způsobu svého osobního (rodinného) života, aniž by se v tomto směru mělo (muselo) řídit přáním svých rodičů nebo jiných příbuzných anebo dalších osob. Nevhodný způsob života dítěte je důvodem pro jeho vyloučení ze zákonného dědického práva po rodičích jen tehdy, naplňuje-li důvody k vydědění podle ustanovení § 469a odst. 1 písm. c) nebo d) obč. zák.“*[69] Jak z uvedeného rozhodnutí vyplývá, je věcí každého dospělého člověka, jakým způsobem vede svůj život. A i když se toto chování potomka nemusí rodičům líbit, případně může být i proti jejich přesvědčení, nikdo nemá právo do života dospělého jedince zasahovat. Samozřejmě s výjimkou chování protiprávního či obecně proti zásadám společenského slušnosti.

[69] Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8.10.2014, sp. zn. 21 Cdo 2088/2013.

Ve všech zmiňovaných judikátech je řešen nezájem potomka o zůstavitele spočívající v jeho nekonání. Vypadá to tedy, že nezájem jako důvod vydědění spočívá na pasivitě potomka. Jak ale konstatoval NS, může být důvodem vydědění i aktivní konání potomka, které je však vedeno proti zájmům zůstavitele, případně takové chování, které překračuje zásady společenské slušnosti.

Jak uvádí NS ve svém rozhodnutí sp. zn. 21Cdo 688/2006: *„Skutečnosti odůvodňující závěr, že potomek o zůstavitele trvale neprojevuje opravdový zájem, který by jako potomek projevovat měl, mohou spočívat jak v pasivitě (nezájmu) potomka ve vztahu k zůstaviteli, tak také v chování, kterým potomek sice o zůstavitele zájem projevuje, ovšem způsobem neodpovídajícím řádnému chování potomka k rodiči (prarodiči atd.), tj. například způsobem trvale překračujícím zásady společenské slušnosti.“* V daném případě se jednalo o vydědění dcery otcem z důvodu, že se o něm vyjadřovala vulgárně a že jej za otce neuznávala. Okresní soud rozhodl, že důvody pro vydědění jsou v daném případě splněny. Krajský soud naopak rozhodl, že důvody vydědění dány nejsou, protože: *„ani prokázané hrubé jednání potomka není tím, čím zákon rozumí trvalé neprojevení opravdového zájmu, které by jako potomek projevovat měl“*. Tento názor však NS považoval za nesprávný a hrubé jednání potomka vůči zůstaviteli jako důvod vydědění dle § 469 odst. 1 písm. b) uznal.[70]

Danou problematikou se NS dále zabýval v rozhodnutí sp. zn. 21Cdo 1912/2008. Zůstavitelka vydědila svého syna mj. z důvodu, že podal návrh k soudu na zbavení její způsobilosti k právním úkonům na základě smyšlených a nepravdivých důvodů. Okresní i krajský soud rozhodly, že ačkoli je chování vyděděného syna zavrženíhodné, není možné jej podřadit pod zákonný důvod vydědění a ani výkladem projevu vůle zůstavitelky nelze dovodit, že by použitím tohoto důvodu mínila některý z důvodů uvedených v zákoně. Nejvyšší soud naopak konstatoval, že tímto jednáním potomek naplnil důvod vydědění uvedený v ustanovení 469a odst. 1 písm. b). Jak je uvedeno v odůvodnění rozsudku: *„I návrh na zbavení způsobilosti zůstavitele k právním úkonům“, je-li podán jeho potomkem nikoli v úmyslu chránit zůstavitelovy zájmy, a opírá-li se o „nepravdivé*

[70] Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15.5.2007, sp. zn. 21 Cdo 688/2006.

a smyšlené důvody", totiž může být, s ohledem na konkrétní okolnosti případu, kvalifikováno jako chování neodpovídající řádnému chování potomka k rodiči, tedy chování odůvodňující vydědění ve smyslu ustanovení 469a odst. 1 písm. b) obč. zák."[71]

Jak vyplývá ze shora uvedených příkladů i z další rozsáhlé judikatury, činí vydědění z důvodu neprojevování opravdového zájmu o zůstavitele nejvíce problémů. Je zřejmé, že objektivně posoudit vztahy v rodině je dosti náročné, a už při pořizování prohlášení o vydědění je těžké posoudit, zda jsou podmínky pro vydědění splněny. Jedná se o důvod vydědění, pod nímž si každý může představit něco jiného. Jakýmsi vodítkem tedy může být shora uvedené judikatura, která je zajisté použitelná i za současné právní úpravy.

4.3 Odsouzení pro trestný čin svědčící o zvrhlé povaze vyděděného potomka

Největší změnu přinesl NOZ u důvodu vydědění uvedeného v § 1647 odst. 1 písm. c).[72] Důvodem této změny je, jak uvádí důvodová zpráva, zneužívání důvodu vydědění v situacích, kdy dochází k neúměrnému rozšiřování na případy, které jsou pro rodinné vazby bezvýznamné.[73]

V současnosti musí být pro vydědění splněny současně dvě podmínky:

- nepominutelný dědic byl odsouzen pro trestný čin,
- trestný čin byl spáchán za okolností svědčící o jeho zvrhlé povaze.

Pozůstalostní soud je tedy vázán rozhodnutím trestního soudu o tom, že byl spáchán trestný čin a kdo jej spáchal. Splnění této podmínky tedy nečiní žádné problémy. Právě naopak je to ovšem s druhou podmínkou. To, že byl čin spáchán za okolností svědčící o zvrhlé povaze pachatele, se bude muset pravděpodobně složitě a zdlouhavě prokazovat. K dřívějšímu prokázání skutečnosti, že byl splněn důvod vydědění, stačil výpis z rejstříku trestů vyděděného, ze kterého šlo jednoduše vyčíst, jaký trest byl spáchán a jaká trestní sazba za něj byla stanovena.

[71] Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24.9.2009, sp. zn. 21 Cdo 1912/2008.
[72] K tomu srov. § 469a odst. 1 písm.c) zákona č. 40/1964 Sb.: *„byl odsouzen pro úmyslný trestný čin k trestu odnětí svobody v trvání nejméně jednoho roku."*
[73] ELIÁŠ, K. a kol., 2012, op. cit. s. 671.

V současnosti však bude muset být s největší pravděpodobností předložen odsuzující rozsudek a až z jeho obsahu určit, zda trestný čin splnil onu podmínku „okolnosti svědčící o jeho zvrhlé povaze“. [74]

Co je trestný čin, který byl spáchán za okolností svědčících o zvrhlé povaze pachatele, není v občanském zákoníku nikde definováno. Jedná se tedy o pojem, který budou muset objasnit až soudy ve svém rozhodování.

Jak uvádí slovník právních pojmů, je zvrhlost třeba vztahovat nejen k trestným činům v sexuální oblasti, ale obecně k vůli jednajícího, kdy záměr pachatele vyvolat negativní následky (např. způsobení bolesti, újmy škody atd.) převažuje nad snahou získat z takového jednání prospěch.[75]

Dle Svobody mohou být jakýmsi vodítkem při posuzování tohoto důvodu vydědění přitěžující okolnosti, ke kterým soud v trestním řízení přihlédne.[76] [77] Dále je při posuzování zvrhlé povahy pachatele nutno přihlížet nejen k obecné morálce, ale i k tomu, jakým způsobem se spáchaný trestný čin dotýká samotného pachatele nebo jeho rodiny. Jako příklad je uvedeno, že lze těžko vydědit potomka za krádež, když byl sám zůstavitel za opakované krádeže odsouzen.[78]

Další změnou, kterou tento důvod vydědění prošel, je vypuštění úmyslu u trestného činu. Lze tedy předpokládat, že nově může být vyděděn i potomek pro spáchání nedbalostního trestného činu. Na druhou stranu si těžko dovedu představit nedbalostní trestný čin spáchaný za okolností svědčících o zvrhlé povaze pachatele. Z uvedeného usuzuji, že se bude i nadále jednat o trestné činy úmyslné.

Ačkoli bylo smyslem zákonodárce učinit důvod vydědění spravedlivější a méně zneužitelný zůstavitelem, bude dle mého názoru přinášet minimálně do ustálení judikatury značné problémy. Dřívější úprava byla možná méně spravedlivá, ale rozhodně byla jak pro zůstavitele, tak pro dědice jistější, neboť

[74] SVOBODA, J., KLIČKA, O., op. cit. s. 14.
[75] PAULDURA, Lukáš. *Slovník právních pojmů: občanský zákoník*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014. s. 21.
[76] FIALA , R., DRÁPAL, L. a kol., op. cit. s. 419.
[77] K tomu srov. § 42 zákona č. 40/2009 Sb.
[78] ELIÁŠ, K. a kol., 2012, op. cit. s. 672.

bylo hned zřejmé, zda potomek splnil důvod vydědění či nikoli a odpadlo tedy složité prokazování jeho jednání.

4.4 Vedení trvale nezřízeného života

Vedení trvale nezřízeného života je důvodem vydědění, u kterého nedošlo oproti OZ k žádné změně. K vydědění je potřeba, aby nepominutelný dědic splnil dva předpoklady, a to: vedení nezřízeného života a trvalost tohoto jednání.[79]

Vedení nezřízeného života je takové chování, které vybočuje z rámce obecné představy o chování v souladu s dobrými mravy, např. závislost na alkoholu, drogách, hazardních hrách, zanedbávání povinné výživy, vyhýbání se práci. Pro trvalé vedení nezřízeného života je nutné vykazovat známky kontinuálnosti a dlouhodobosti, kdy lze očekávat, že již zpravidla nebude možný návrat k běžnému způsobu života.[80] Jedná se tedy o případy, kdy nepůjde o jednání potomka nahodilé či jednorázové. Dále bude nutno zkoumat, zda se potomek již „nepolepšil“. Potomek byl například deset let závislý na alkoholu, v době sepsání listiny o vydědění již však dva roky abstinoval. V takovém případě si myslím, že důvod vydědění není dán, protože je vidět, že jeho návrat k běžnému způsobu života možný je.

Posuzování trvale nezřízeného života se děje prostřednictvím objektivního kritéria, kterým jsou dobré mravy.[81] Dobré mravy lze chápat jako souhrn společenských kulturních a mravních norem, které jsou svým způsobem neměnné, mají povahu základních norem a jsou sdíleny většinou společnosti.[82]

K uvedenému je potřeba dodat, že vydědění potomka pro trvalé vedení nezřízeného života je možné jen v případě, kdy vedení nezřízeného života není důsledkem nedostatečného uspokojení důležitých psychických nebo fyzických potřeb potomka v dětském nebo mladistvém věku, případně důsledkem života v disharmonickém prostředí, na kterém se zůstavitel sám podílel. NS takto

[79] SVOBODA, J., KLIČKA, O., op. cit. s. 15
[80] Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24.11.2011, sp. zn. 21 Cdo 190/2010.
[81] SVOBODA, J., KLIČKA, O., op. cit. s. 15
[82] Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24.6.2009, sp. zn. 33Cdo 4398/2007.

rozhodl v případě, kdy matka vydědila svého syna z důvodu trvalého vedení nezřízeného života, který spočíval v tom, že se vyhýbal práci, prostředky na živobytí si opatřoval krádežemi, již jako mladistvý byl několikrát odsouzen pro trestný čin krádeže a kradl věci rodinných příslušníků. Během dokazování vyšlo najevo, že syn vyrůstal od předškolního věku do 15 let v prostředí nepříznivém pro psychický a citový vývoj, nezvykl si na nevlastního otce, který ho často a nepřiměřeně tělesně trestal, bil také jeho matku, která z něj měla strach a syna se proto nezastala, a že se u syna uplatnil syndrom citové deprivace. Jak NS uvedl, je nejdůležitější povinností rodičů zabezpečení výchovy dítěte, tedy jeho péče o zdraví a péče o všestranný rozvoj tělesný, citový, rozumový a mravní. Nepochybné je, že se osobnost člověka výrazně formuje prostředím, ve kterém v dětství a mládí vyrůstá a které do budoucna vytváří jeho názory, postoje a hodnoty. Pro posouzení, zda je důvod vydědění dán, je nutno zohlednit všechny okolnosti případu, tedy i přihlédnout k tomu, zda zůstavitel sám plnil svoje rodičovské povinnosti a zda chování potomka není důsledkem disharmonického rodinného prostředí, v němž byl potomek vychován. V daném případě soud rozhodl, že se sama zůstavitelka podílela na způsobu života, který vyděděný vedl, a důvod vydědění proto není dán. [83]

4.5 Dědická nezpůsobilost

Nově může zůstavitel vydědit i potomka, který je nezpůsobilý dědit, a proto je z dědického práva vyloučen. [84] Jedná se o staronový důvod vydědění, neboť OZO tento důvod vydědění znal.[85] Pro úplnost uvádím, že z dědického práva je vyloučen ten, kdo se dopustil úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho předku, potomku nebo manželu nebo zavrženíhodného činu proti zůstavitelově poslední vůli, zejména tím, že zůstavitele k projevu poslední vůle donutil nebo lstivě svedl, projev poslední vůle zůstavitele překazil nebo jeho poslední pořízení

[83] Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28.11.2013, sp. zn. 21Cdo 3213/2012.
[84] § 1646 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb.
[85] K tomu srov. § 770 zákona 946/1811 Sb.

zatajil, zfalšoval, podvrhl nebo úmyslně zničil. [86] Mohlo by se zdát, že se jedná o úpravu nadbytečnou. Pokud se nepominutelný dědic dopustil některého z jednání zakládající dědickou nezpůsobilost, nepřihlíží se k němu jako k dědici ze zákona ex offo a zůstavitel by nemusel činit žádný krok k jeho vydědění. Význam uvedeného ustanovení je zejména v tom, že díky výslovnému projevu vůle zůstavitele nebude možné vést spor o to, zda zůstavitel čin zakládající dědickou nezpůsobilost nepominutelnému dědici prominul. Na druhou stranu, i kdyby čin zakládající dědickou nezpůsobilost odpustil, je nutné ještě zrušit listinu o vydědění. V případě dědické nezpůsobilosti tedy stačí pouhé (výslovné) prominutí daného jednání, v případě vydědění je nutné prominutí a navíc zrušení listiny o vydědění.

Dále má tato dvojí úprava vliv i na to, zda dědí nebo nedědí potomci dědicky nezpůsobilého dědice. V případě dědické nezpůsobilosti, ke které se přihlíží ze zákona, nastupují na místo nezpůsobilého dědice jeho potomci. Zůstavitel tedy žádným způsobem nemůže zamezit tomu, aby potomci vyloučeného dědice dědili. V případě vydědění z důvodu dědické nezpůsobilosti je situace složitější podle toho, zda potomci vyděděného nepominutelného dědice přežili či nikoli, a také dle toho, jakou vůli zůstavitel projevil.[87] O této problematice bude dále ještě pojednáno.[88]

4.6 Marnotratnost nebo zadluženost

Vydědění potomka marnotratného nebo zadluženého je dalším ze staronových důvodů vydědění, který byl uveden již v OZO[89], a počítal s ním i návrh občanského zákoníku z roku 1937. Smyslem tohoto ustanovení je obava zůstavitele, že hodnoty, které vybudoval, nebudou do budoucna zachovány, a že tedy nebude naplněn účel dědění. Jedná se o jediný důvod vydědění, který nelze rozšířit na potomky vyděděného, tzv. exheredatio bona mente facta.[90] Účelem

[86] § 1481 zákona č. 89/2012 Sb.
[87] SVOBODA, J., KLIČKA, O, op. cit. s. 16-17.
[88] K tomu blíže kapitola 6.
[89] K tomu srov. § 773 zákona 946/1811 Sb.
[90] ELIÁŠ, K. a kol., 2012, op. cit. s. 672.

vydědění je v tomto případě zachování hodnot a ochrana potomků vyděděného, bylo by tudíž nelogické trestat vyděděním i je.

Ačkoli obecně není nutné, aby důvod vydědění existoval již v době, kdy zůstavitel prohlášení o vydědění činí, předpokládám, že v tomto případě tomu tak bude. Případně bude zůstavitel muset mít indicie o chování potomka, které ještě nenaplnily důvody vydědění, ale kdy existuje obava, že se tak může v budoucnosti stát. Zůstavitel tedy vydědí potomka podmíněně, s tím, že vydědění bude platit v případě, že v době smrti zůstavitele, bude nepominutelný dědic značně zadlužený nebo marnotratný.[91] Dále pravděpodobně není podstatné, zda již nepominutelný dědic skutečně měl možnost utratit velké jmění, stačí, že se po léta choval tak, že nelze pochybovat, že je marnotratné povahy.[92]

Jak u marnotratného, tak u zadluženého dědice bude vždy nutné zkoumat každý jednotlivý případ individuálně. Je tomu tak proto, že se majetkové poměry jednotlivých dědiců a jejich rodin liší. To, co je u jednoho marnotratnost, je u jiného běžný standard spotřeby. Stejně tak určitá výše dluhů může u jednoho znamenat důvod vydědění, u jiného je vzhledem k jeho majetku zanedbatelná.[93]

Jak uvádí Šešina, je marnotratný takový dědic, který je závislý na požívání alkoholu, užívání psychotropních látek nebo hráčské vášni.[94] Jedná se o důvod vydědění, ve kterém lze spatřovat podobnost s vedením trvale nezřízeného života. U něho je však podstatnější chování, které působí proti veřejné mravnosti, než ztráta majetkových hodnot, ačkoli spolu tyto dva faktory často souvisí. Dále si lze pod marnotratností představit bezhlavé až chorobné nakupování věcí, které dědic nebo jeho rodina nepotřebuje, případně „žití nad poměry“, kdy dědic žije životem, na který evidentně nemá.[95]

U zadluženého dědice je situace ještě složitější. Otázkou je, zda je důvodem vydědění již zadlužení dědice nebo zda je k vydědění nutné zadlužení zaviněné (např. hraním hazardních her). Dále je otázkou, zda stačí „prostý“ dluh dědice

[91] ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol., 2015, op. cit. s. 365-366.
[92] K tomu srov. Gl. U. 12.990. In: ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. a kol., 1998, op. cit. s. 459.
[93] ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol., op. cit. s. 365-366.
[94] Tamtéž, s. 367.
[95] Tamtéž, s. 367.

nebo zda je nutné jeho předlužení.[96] Dle mého názoru nestačí pouhé zadlužení dědice. Tento výklad by mohl vést k absurdním situacím, kdy by mohl zůstavitel vydědit svého potomka proto, že si vzal hypotéku na koupi bytu či domu, případně na jeho rekonstrukci. V době, kdy je pro mladého člověka téměř nemožné pořídit si vlastní bydlení bez hypotéky či úvěru, by bylo možné vydědit téměř kohokoli. Je tedy zřejmé, že bude nutné zkoumat i účel, proč má potomek dluhy, zajisté i to, zda úspěšně dluh splácí, zda nepořídil bydlení, které je nad jeho poměry (zde by bylo možné použít jako důvod vydědění i marnotratnost), a jaké jsou jeho finanční možnosti. Na to, co přesně si lze představit pod pojmem „zadlužený dědic“, nám tedy bude muset opět odpovědět praxe a judikatura.

Další problém u vydědění nepominutelného dědice pro jeho zadlužení nastává v případě, kdy zůstavitel zemře, potomek má však tento svůj dluh již řádně splacen. Je tedy otázkou, zda vydědění trvá i v případě, že zůstavitel listinu o vydědění nezrušil. Jak uvádí Rouček a Sedláček nezáleží na tom, zda důvod vydědění, který tu byl v době posledního pořízení, později odpadl.[97] Z uvedeného by vyplývalo, že by bylo vydědění platné i v případě, kdy už nepominutelný dědic zadlužený není. Tento výklad mi však přijde poněkud přísný a nesmyslný, když již nehrozí, že by se budoucím generacím nezachovalo to, co zůstavitel za života vybudoval a získal. Přikláním se tedy k názoru Šešiny, že platně by měl být vyděděn jen ten dědic, jehož zadlužení trvá i v době smrti zůstavitele.[98]

[96] Tamtéž, s. 366.
[97] ROUČEK, F. SEDLÁČEK, J. op. cit. s. 442.
[98] ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol., op. cit. s. 366.

5 Prohlášení o vydědění a jeho forma

Prohlášení o vydědění je jedním z pořízení pro případ smrti v širším slova smyslu, neboť jím zůstavitel uspořádává poměry po své smrti.[99] Obecně jsou pořízení pro případ smrti právními jednáními a použije se na ně tedy obecná část NOZ o právních jednáních (§ 545-599). U prohlášení o vydědění stejně jako u jiných pořízení pro případ smrti je nutné, aby byly učiněny takovým způsobem, aby při jejich výkladu nedocházelo k obtížím. Je to z toho důvodu, že jejich účinky nastávají až ke dni smrti zůstavitele, kdy už lze těžko zjistit, jak byly myšleny. Proto je nutné dbát na formální i obsahovou stránku a při jejich pořizování se poradit s advokátem nebo notářem, případně si je nechat notářem přímo sepsat. [100]

Prohlášení o vydědění musí splňovat obecné požadavky na právní jednání. Vůle zůstavitele musí být pravá a vážná. Právní jednání musí být učiněno určitě, srozumitelně, svobodně a nesmí odporovat zákonu ani dobrým mravům. Dále musí být pořizovatel k tomuto jednání způsobilý.[101] Způsobilým právně jednat je ten, kdo je plně svéprávný, přičemž plnou svéprávnost nabývá člověk zletilostí, případně přiznáním svéprávnosti nebo uzavřením sňatku.[102] To ovšem neznamená, že by prohlášení o vydědění nemohla pořídit osoba, která není plně svéprávná. U prohlášení o vydědění oproti závěti prakticky nepřipadá do úvahy sepsání nezletilým starším patnácti let. Určitě je však možno pořídit prohlášení o vydědění osobou, která je ve svéprávnosti omezena, a to v rámci omezení formou veřejné listiny.[103]

Jednou ze základních charakteristik prohlášení o vydědění je, že se jedná o odvolatelný projev vůle, který musí být pořízen osobně zůstavitelem. Není tedy možné zastoupení ani zákonné ani na základě plné moci. Rovněž není možné pořídit prohlášení více zůstaviteli současně.[104]

---

[99] FIALA , R., DRÁPAL, L. a kol., op. cit. s. 78.
[100] SVOBODA, J., KLIČKA, O., op. cit. s. 52-53.
[101] FIALA , R., DRÁPAL, L. a kol., op. cit. s. 91.
[102] § 15 odst. 1 ve spojení s § 30 zákona č. 89/2012 Sb.
[103] SVOBODA, J., KLIČKA, O, op. cit. s. 51.
[104] ELIÁŠ, K. a kol., 2012, op. cit. s. 615.

Jednou ze zásadních změn oproti předchozí úpravě je, že v současnosti není nutné poslední pořízení datovat, lze to ale beze sporu doporučit. Zejména z toho důvodu, že pokud existuje několik nedatovaných listin, které vedle sebe nemohou obstát, není platná žádná z nich. Pokud listinu datujeme, není ani nutné uvést datum označením dne, měsíce a roku, ale jakýmkoli jiným způsobem (např. Štědrý den roku 2014).[105]

Prohlášení o vydědění lze učinit, změnit nebo zrušit stejným způsobem, jakým se pořizuje nebo ruší závěť. [106] Prohlášení o vydědění lze tedy učinit, změnit či zrušit písemně, a to buď soukromou, nebo veřejnou listinou, nebo pořídit prohlášení o vydědění s úlevami. Soukromou i veřejnou listinu lze poté sepsat za účasti nebo bez účasti svědků. Prohlášení o vydědění může být učiněno v samostatné listině nebo může být součástí jiného pořízení pro případ smrti, nejčastěji závěti.[107]

5.1 Písemná forma

Prohlášení o vydědění vyžaduje, s výjimkou pořízení s úlevami, písemnou formu. Obecný požadavek na písemnou formu je zcela jistě požadavkem legitimním, neboť se jedná o závažné právní jednání, jehož účinky nastávají až poté, kdy zůstavitel už nemůže svoji skutečnou vůli dodatečně projevit.

Nezbytnou náležitostí prohlášení o vydědění je podpis zůstavitele, s výjimkou případu, kdy je sepisována listina osobou se smyslovým postižením.[108] Jako podpis postačuje příjmení zůstavitele, pokud nejsou o totožnosti podpisu žádné pochybnosti.[109] Za podpis zůstavitele naopak není možné považovat text, který neobsahuje označení zůstavitele ani jménem ani příjmením, např. „tvá matka“. [110] Jak již bylo uvedeno výše, k platnosti prohlášení o vydědění není v současnosti potřeba, aby obsahovalo datum, kdy bylo podepsáno.

---

[105] ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol., op. cit. s. 74-75.
[106] § 1649 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb.
[107] FIALA , R., DRÁPAL, L. a kol., op. cit. s. 426.
[108] Tamtéž, s. 174.
[109] K tomu Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27.1.1983, sp. zn. 4 Cz 82/82.
[110] K tomu Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31.3.2009, sp. zn. 21Cdo 51/2008.

5.1.1 Soukromá listina

5.1.1.1 Prohlášení o vydědění psané vlastní rukou zůstavitele

Nejjednodušší formou prohlášení o vydědění je listina sepsaná zůstavitelem. Takováto listina se nazývá holografní. Aby byla platná, musí ji zůstavitel celou napsat vlastní rukou a vlastní rukou i podepsat.[111] Ačkoli je tato forma velmi jednoduchá, rychlá a levná, je s ní spojena i řada obtíží. Předně jde o to, že ji zůstavitel může sepsat pod vlivem okamžité nálady, bez zralé úvahy a promyšlení všech možných důsledků. Dalším negativem může být její obsahová nedostatečnost, případně pochybnosti o tom, zda se skutečně jedná o listinu psanou zůstavitelem. V neposlední řadě může být problematické, pokud ji zůstavitel neuloží do úschovy k notáři nebo jiné osobě, listinu po smrti zůstavitele vůbec dohledat.[112]

Ačkoli je v zákoně uvedeno, že je nutné sepsat závěť vlastní rukou zůstavitele, tak jak uvádí Fiala a Beerová, je možné použít i jiný pro zůstavitele obvyklý způsob, např. sepsat závěť ústy či nohou.[113] Tímto způsobem bude možné učinit poslední pořízení v případě, kdy zůstavitel ústa nebo nohy používá místo rukou. Dále může zůstavitel sepsat vlastnoruční prohlášení o vydědění i nedominantní rukou.[114] Na druhou stranu, pokud někdo zůstaviteli při sepisování prohlášení o vydědění poskytne pomoc tak, že to ovlivní charakteristické znaky jeho rukopisu, je toto vydědění neplatné.[115]

5.1.1.2 Prohlášení o vydědění sepsaná se svědky

Pokud zůstavitel nesepíše prohlášení o vydědění vlastní rukou, musí jej vlastní rukou podepsat a před dvěma současně přítomnými svědky prohlásit, že listina obsahuje jeho poslední vůli.[116] Takováto listina se nazývá alografní. Na rozdíl od listiny holografní zde odpadá problém s tím, zda listina opravdu vyjadřuje

[111] § 1533 zákona č. 89/2012 Sb.
[112] FIALA , R., DRÁPAL, L. a kol., op. cit. s. 177.
[113] Tamtéž, s. 178.
[114] K tomu Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19.12.2001, sp. zn. 30Cdo 1975/2001.
[115] K tomu Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 3.4.2008, sp. zn. 21Cdo 1744/2007.
[116] § 1534 zákona č. 89/2012 Sb.

poslední vůli zůstavitele. Tuto skutečnost mohou potvrdit přítomní svědci.[117] Listina může být sepsána vlastní rukou osoby odlišené od zůstavitele, případně ji zůstavitel může sám napsat na stroji nebo počítači a následně vytisknout s tím, že zásadní podmínkou je vlastnoruční podpis zůstavitele. [118] O podpisu platí to, co již bylo řečeno výše.

Projev vůle zůstavitele, že se jedná o jeho poslední vůli, musí být učiněn výslovně, konkludentní vyjádření není dostačující.[119] Výslovný projev vůle je učiněn tehdy, pokud jej zůstavitel pomocí jakýchkoli slovních výrazů, případně i obvyklých znamení projeví před svědky způsobem nevzbuzujícím pochybnost, že listina obsahuje jeho poslední vůli. Není tedy nutné projevit jakoukoli slovní formuli. Za výslovný projev vůle se považuje i to, když zůstavitel před svědky listinu nahlas diktuje a po bezprostředním vytištění je spolu se svědky přítomen jejímu hlasitému přečtení a následně ji všichni podepíší.[120]

Hlavním důvodem, proč je při této formě prohlášení nutná přítomnost svědků, je, aby v případě sporu dosvědčili, že se jedná o listinu psanou zůstavitelem a že zůstavitel věděl, že tato obsahuje jeho poslední vůli. Při výběru svědků by měl být zůstavitel velmi obezřetný. Předně je nutno, aby byl svědek osoba svéprávná, která zná jazyk nebo způsob dorozumívání, v němž je projev vůle činěn. Dále by měla být svědkem osoba, u které je předpoklad, že zůstavitele přežije. Pokud svědek zemře před zůstavitelem, nemá to na platnost žádný vliv, ale při případném sporu může dojít k prohlášení listiny za neplatnou z důvodu, že nebude osoby, která by prokázala, že se jedná o zůstavitelovu poslední vůli, kterou podepsal. Svědek nesmí být dědicem nebo odkazovníkem, pokud by mu závětí bylo něco zůstaveno. Dále svědkem nesmí být ani osoba dědici nebo odkazovníkovi blízká nebo jeho zaměstnanec. Pokud by chtěl svědkovi zůstavitel něco zanechat, musel by tuto část napsat vlastní rukou nebo by museli být přítomní tři svědci. Svědkem nemůže být ani vykonavatel závěti, případně osoba, která je účastna sepsání jako pisatel, předčitatel, tlumočník nebo úřední osoba. Svědek musí listinu podepsat a

[117] FIALA , R., DRÁPAL, L. a kol., op. cit. s. 180.
[118] SVOBODA, J., KLIČKA, O., op. cit. s. 63.
[119] K tomu Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14.12.2011, sp. zn. 21Cdo 3332/2009.
[120] K tomu Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31.10.2000, sp. zn. 21Cdo 2447/99.

měl by také připojit údaje, které ho identifikují, aby ho v případě potřeby bylo možno dohledat. Jak z uvedeného vyplývá, musí být zůstavitel při výběru svědků nanejvýš pečlivý a obezřetný. [121]

Specifickou formou alografní formy vydědění je pořízení osoby se smyslovým postižením. Pokud je zůstavitel nevidomý, je nutno projevit vůli před třemi současně přítomnými svědky v listině, kterou musí předčítat svědek, který ji nepsal. Zůstavitel před svědky musí potvrdit, že se jedná o jeho poslední vůli.[122] Zůstavitel listinu podepíše, případně připojí jiné vlastní znamení, ke kterému jeden ze svědků připíše jméno zůstavitele. Pokud se nemůže podepsat případně jinak učinit znamení, musí vydědění provést formou veřejné listiny.[123]

V případě, že je zůstavitel osobou se smyslovým postižením a nemůže číst nebo psát, může poslední vůli projevit před třemi současně přítomnými svědky v listině, jejíž obsah musí být tlumočen zvláštním způsobem dorozumívání, který si zůstavitel zvolí, svědkem, který prohlášení nepsal. Všichni svědci musí ovládat způsob dorozumívání, kterým je obsah listiny tlumočen. Tímto zvoleným způsobem dorozumívání zůstavitel před svědky potvrdí, že listina obsahuje jeho poslední vůli.[124] V listině dále musí být uvedeno, že zůstavitel nemůže číst nebo psát, kdo prohlášení o vydědění přečetl nebo tlumočil a jakým způsobem zůstavitel potvrdil, že se jedná o jeho poslední vůli. Pokud byl obsah tlumočen zvláštním způsobem dorozumívání, je nutné to v listině uvést včetně údaje, jaký způsob dorozumívání zůstavitel zvolil.[125] Obdobně jako u osob nevidomých, i v tomto případě zůstavitel listinu podepíše. Pokud to není možné, platí postup uvedený shora.

[121] SVOBODA, J., KLIČKA, O., op. cit. s. 64-65.
[122] § 1535 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb.
[123] ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol., op. cit. s. 132.
[124] § 1535 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb.
[125] § 1536 tamtéž.

5.1.2 Veřejná listina

Veřejnou listinou je dle ustanovení 3026 NOZ notářský zápis.[126] Obecně je na zůstaviteli, jakou formu pro prohlášení o vydědění zvolí. Obligatorně je však forma notářského zápisu vyžadována v případě, že pořizuje ten, kdo nemůže číst nebo psát a není schopen se ani podepsat ani učinit namísto podpisu na listině rukou nebo jinak vlastní znamení[127], kdo byl omezen ve svéprávnosti a pořizuje v rámci omezení[128] a kdo dovršil patnácti let věku a nenabyl dosud plné svéprávnosti[129]. V případě, že formou notářského zápisu pořizuje osoba nevidomá nebo osoba se smyslovým postižením, použije se obdobně, co je uvedeno pro osoby nevidomé nebo osoby se smyslovým postižením v ustanovení 1535 NOZ.[130]

Prohlášení o vydědění sepsané notářským zápisem má zajisté řadu výhod. Předně je zůstavitel poučen o všech důsledcích, které vydědění může přinést, o právech nepominutelných dědiců, pokud by vydědění nebylo platné a v neposlední řadě notář zodpovídá za správnost sepsané listiny, u které tak zřejmě nehrozí, že by z důvodu nedodržení obsahu a formy byla neplatná. Odpadnou zajisté i pochybnosti o tom, jestli je listina vykládána podle vůle zůstavitele. Sepsáním lze také předejít případným sporům, zejména tomu, zda je listina sepsána zůstavitelem či zda je podpis na listině skutečně podpisem zůstavitele.[131] Dle ustanovení 1538 NOZ se dále musí notář přesvědčit, zda se projev poslední vůle děje s rozvahou, vážně a bez donucení.[132]

Jak uvádí Fiala a Beerová může být jakousi nevýhodou sepsání notářského zápisu určitá časová prodleva a zpoplatnění této služby.[133] K tomu bych ráda uvedla, že je zajisté pravda, že pokud někdo dojde k notáři a chce sepsat závěť

[126] § 3026 odst. 2 tamtéž. Pozn. Notářský zápis může být nahrazen rozhodnutím, kterým orgán veřejné moci v rámci své pravomoci schvaluje smír nebo jiný projev vůle, jehož povaha to nevylučuje, což v případě pořízení pro případ smrti nepřipadá do úvahy.
[127] § 563 tamtéž.
[128] § 1528 odst. 1 tamtéž.
[129] § 1526 tamtéž.
[130] K tomu kapitola 5.1.1.2.
[131] FIALA , R., DRÁPAL, L. a kol., op. cit. s. 191-192.
[132] § 1538 zákona č. 89/2012 Sb.
[133] FIALA , R., DRÁPAL, L. a kol., op. cit. s. 191.

nebo prohlášení o vydědění notářským zápisem, nelze počítat s tím, že se tak stane ze dne a den. I v tomto případě lze však návštěvu notářské kanceláře doporučit. V notářské kanceláři, kde pracuji, to například probíhá tak, že pokud není možné sepsat notářský zápis o pořízení pro případ smrti v krátké době a zůstavitel je na tom zdravotně špatně, domluvíme nejbližší možný termín na sepsání notářského zápisu a k tomu ještě doporučíme, aby si sepsal poslední vůli formou soukromé listiny, s tím, že poradíme, jak má taková závěť nebo prohlášení o vydědění vypadat a co do ní má zůstavitel napsat, aby byla listina platná. V případě, že by se již notářský zápis z důvodu úmrtí nemohl sepsat, má zůstavitel sepsanou alespoň soukromou listinu. Další možností by bylo učinit prohlášení o vydědění před starostou obce.[134]

Notářské služby jsou samozřejmě zpoplatněné. V případě sepsání prohlášení o vydědění je tato částka stanovena na 1.500,- Kč[135], za zápis do Evidence právních jednání pro případ smrti je to částka 100,- Kč[136], náhrada hotových výdajů Notářské komoře za zápis jedné listiny o právním jednání pro případ smrtí je 200,- Kč[137] a vyhotovení opisu 30,- Kč. Celkem se tedy jedná o částku 1.830,- Kč, po připočtení daně z přidané hodnoty je celková částka, kterou zůstavitel zaplatí 2.214,- Kč, což dle mého názoru není částka nikterak vysoká.

Notářský zápis má ještě další výhodu, a to evidenci takto sepsaných posledních pořízení. Všechna prohlášení o vydědění sepsané notářským zápisem (a dále všechny listiny o právních jednáních pro případ smrti sepsané dle § 35b odst. 1 notářského řádu, a dále také ty, které byly notářem přijaty do úschovy[138]) se zapisují do speciálního neveřejného seznamu nazvaného Evidence právních jednání pro případ smrti (dále jen „Evidence“), kterou vede Notářská komora. Do Evidence se musí prohlášení zapsat bezodkladně po vyhotovení. Jsou zde uvedeny jméno, příjmení, datum narození, rodné číslo a trvalý pobyt zůstavitele, označení listiny, datum vyhotovení listiny, běžné číslo seznamu listin o právních jednáních

[134] K tomu blíže kapitola 6.1.3.
[135] Položka D odst. 1 Přílohy k vyhlášce č. 196/2001 Sb. o odměnách a náhradách notářů, správců pozůstalosti a Notářské komory České republiky (notářský tarif), ve znění pozdějších předpisů.
[136] Položka O odst. 1 tamtéž
[137] Bod 1 písm. a) Usnesení prezidia Notářské komory ČR č. P 13-1/2013.
[138] § 35b zákona č. 358/1992 Sb.

pro případ smrti, jméno, příjmení a adresa notáře, u kterého je listina uložena. Lustraci v Evidenci provádí po smrti zůstavitele notář, který byl projednáním pozůstalosti pověřen. V případě, že zjistí, že zůstavitel sepsal prohlášení o vydědění, je nutné jej prohlásit. Učiní tak buď sám, pokud je notářský zápis sepsán přímo jím, nebo požádá o prohlášení notáře, u kterého je notářský zápis uložen. Je tedy zřejmé, že i v případě, že se zůstavitel přestěhuje na druhý konec republiky, je listina, kterou u notáře sepsal, stále díky Evidenci jednoduše zjistitelná a dohledatelná. Pro úplnost uvádím, že poté, co je listina prohlášena, je v Evidence převedena do části „Prohlášené listiny o pozůstalosti“.[139]

K sepsání právního jednání pro případ smrti formou notářského zápisu mě zaujalo rozhodnutí NS sp. zn. 21 Cdo 3373/2011, ve kterém je mimo jiné uvedeno, že: „*Sepsal-li notář notářský zápis o závěti zůstavitele a současně působí jako soudní komisař v dědickém řízení po zůstaviteli, jsou zde důvodné pochybnosti o jeho nepodjatosti k věci, neboť získal o věci poznatky jiným způsobem než z dokazování při jednání*“[140]. Nejvyšší soud zde vyslovil zajímavá názor, že notář, který sepsal pořízení pro případ smrti, je pro pozůstalostní řízení podjatý, což je situace, se kterou jsem se v praxi doposud nesetkala.

5.2 Prohlášení o vydědění pořízené s úlevami

Poslední pořízení s úlevami je institut, který se do NOZ vrací po dlouhé odmlce, poté co byl zrušen občanským zákoníkem z roku 1950. Jelikož se jedná o samostatnou poměrně složitou problematiku, jejíž podrobný rozbor by byl nad rámec této práce, zmíním se o ní jen ve stručnosti.

Jak uvádí důvodová zpráva, měl by člověk k sepsání posledního pořízení přistoupit po zralé úvaze a s rozmyslem. To však není za všech okolností možné, a proto je zde forma privilegovaného posledního pořízení.[141]

První situací, kdy lze takto pořídit prohlášení o vydědění, je případ, kdy je zůstavitel pro nenadálou událost v patrném a bezprostředním ohrožení života nebo

[139] Předpis Notářské komory České republiky o Evidenci právních jednání pro případ smrti
[140] Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25.2.2013, sp. zn. 21Cdo 3373/2011.
[141] ELIÁŠ, K. a kol., 2012, op. cit. s. 635

se nachází v místě, kde je běžný společenský styk ochromen. Za uvedených okolností je možné učinit prohlášení o vydědění ústně před třemi současně přítomnými svědky.[142]

Druhou možností, kdy lze učinit privilegované pořízení, je situace, kdy je důvodná obava, že zůstavitel zemře dříve, než by mohl pořídit prohlášení o vydědění ve formě veřejné listiny. V takovém případě může poslední vůli zaznamenat starosta obce (nebo jiná osoba, která je oprávněna vykonávat pravomoc starosty, např. primátor, místostarosta), na jejímž území se zůstavitel nachází, a to za přítomnosti dvou svědků.[143]

Další možností je pořízení prohlášení o vydědění na palubě námořního plavidla plujícího pod státní vlajkou České republiky nebo letadla zapsaného v leteckém rejstříku České republiky. V tomto případě zaznamená poslední vůli velitel námořního plavidla nebo letadla opět za přítomnosti dvou svědků. Velitel je povinen o sepsání pořízení učinit záznam v lodním, resp. palubním deníku a bez zbytečného odkladu předat prohlášení o vydědění nejbližšímu zastupitelskému úřadu České republiky.[144]

V neposlední řadě je možno při účasti v ozbrojeném konfliktu nebo za vojenských operací zaznamenat poslední vůli vojáka nebo jiné osoby náležející k ozbrojeným silám velitelem vojenské jednotky České republiky nebo jiným vojákem s hodností důstojníka nebo vyšší, a to stejně jako v předchozích případech za přítomnosti dvou svědků. [145]

Platnost uvedených prohlášení o vydědění je časově omezená, a končí uplynutím dvou týdnů (pro bezprostřední ohrožení života) nebo tří měsíců (ve všech ostatních případech). Tyto lhůty však začnou běžet až v případě, že zůstavitel může učinit poslední pořízení ve formě veřejné listiny.[146]

[142] § 1542 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb.
[143] § 1543 tamtéž.
[144] § 1544 tamtéž.
[145] § 1545 tamtéž.
[146] § 1549 tamtéž.

5.3 Negativní závěť

Negativní závěť je v systematice zákona řazena u vydědění, ačkoli s vyděděním nesouvisí, pro zákonné dědice má ovšem obdobné důsledky jako vydědění. Jedná se o další nový institut dědického práva, který NOZ zavedl.

Negativní závěť je pořízení zůstavitele, kterým prohlásí, že dědic, kterému svědčí zákonná dědická posloupnost, pozůstalosti nenabude. Není to prohlášení o vydědění, a proto zůstavitel nemusí uvádět jakýkoliv důvod, kvůli kterému dědice vylučuje za zákonné posloupnosti. Tímto způsobem může zůstavitel z dědického práva vyloučit jakéhokoli zákonného dědice, s výjimkou dědice nepominutelného a jeho vyloučením tak současně vymezí okruh potenciálních zákonných dědiců, kteří dědit budou.[147]

[147] FIALA , R., DRÁPAL, L. a kol., op. cit. s. 427-428.

6 Následky vydědění pro nepominutelného dědice

Platné vydědění nepominutelného dědice má pro něj stejné důsledky jako dědická nezpůsobilost, a to vyloučení z dědického práva. Vyděděný nemůže vstoupit do práv a povinností zůstavitele, ztrácí právo na dědický podíl i povinný díl. Rozdíl oproti dědické nezpůsobilosti je ovšem v tom, že při dědické nezpůsobilosti se uplatní právo reprezentace a do práv svého předka nastoupí jeho potomci. Při vydědění je situace složitější, a to v důsledku toho, zda se vyděděný potomek dožije či nedožije smrti zůstavitele.

Jestliže vyděděný potomek přežije zůstavitele, nedědí ani jeho potomci, ledaže zůstavitel projeví jinou vůli.[148] Zůstavitel projeví jinou vůli např. tím, že potomka vyděděného nepominutelného dědice určí závětním dědicem. Pro to, aby nedědili potomci vyděděného přeživšího nepominutelného dědice, není tedy potřeba žádná aktivita ze strany zůstavitele, neboť tito nedědí automaticky ze zákona. Naopak pokud zůstavitel chce, aby děti vyděděného potomka dědili, je nutné v tomto směru projevit svoji vůli. Jedná se tedy o opak toho, jak byly důsledky vydědění upraveny v OZ.[149]

Pokud se však vyděděný potomek smrti zůstavitele nedožije, jeho potomci dědí s výjimkou těch, kteří jsou samostatně z dědického práva vyloučeni.[150] Samostatným vyloučením se rozumí, že musí samostatně existovat důvody vydědění těchto potomků a nelze tedy jen vztáhnout důvody vydědění i na potomky vyděděného, jak tomu bylo dříve. Vydědění potomků vyděděného nepominutelného dědice tak bude nepochybně obtížnější, v určitých případech i prakticky nemožné, zejména pokud se bude jednat o potomky nezletilé velmi nízkého věku.[151]

Pokud jsem na začátku kapitoly srovnávala vyděděného potomka s potomkem dědicky nezpůsobilým, ráda bych zmínila, že v případě, že dojde k vydědění

[148] § 1647 odst. 3 zákona č. 89/2012 Sb.
[149] K tomu srov. § 469a odst. 2 zákona č. 40/1964 Sb., kde je uvedeno, že pokud to zůstavitel v listině o vydědění výslovně stanoví, vztahují se důsledky vydědění i na jeho potomky.
[150] § 1647 odst. 3 zákona č. 89/2012 Sb.
[151] ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol., op. cit. s. 363.

potomka dědicky nezpůsobilého, uplatní se v tomto případě vůle zůstavitele.[152] To znamená, že se neuplatní právo reprezentace potomků vyděděného, ale platí pro ně shora uvedené. Pro úplnost uvádím, že výše popsané důsledky pro potomky vyděděného nepominutelného dědice se neuplatní a ani se uplatnit nemohou v případě marnotratného či zadluženého nepominutelného dědice, kde se naopak právo reprezentace uplatní ze zákona.

[152] ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol., op. cit. s. 363

7 Právo některých osob na zaopatření

Vedle práva nepominutelných dědiců na povinný díl z pozůstalosti je dalším omezením zůstavitelovy vůle právo určitých osob na zaopatření. Tyto osoby právo nabývají za splnění zákonem stanovených podmínek. Jedná se opět o jeden z institutů dědického práva, který se do našeho právního řádu vrátil po odmlce způsobené účinností občanských zákoníků z let 1950 a 1964.

Jak uvádí důvodová zpráva, osoba, které náleží právo na zaopatření, není dědicem, neboť toto právo nabývá přímo ze zákona. Zákon tímto pamatuje na situace, kdy zůstavitel pominul některé osoby, které na něho byly odkázány výživou.[153]

Za splnění zákonných podmínek mají právo na zaopatření děti zůstavitele, jeho manžel, rodiče a další osoby, které s ním žily ve společné domácnosti. Jelikož s institutem vydědění a nepominutelným dědicem souvisí zejména právo na nutnou výživu, budu se v této kapitole zabývat pouze touto problematikou, neboť si myslím, že rozbor celé úpravy práva na zaopatření by byl nad rámec a mimo téma této práce.

Právo na nutnou výživu má ten, kdo by byl nepominutelným dědicem, avšak nemá právo na povinný díl, za předpokladu, že se mu jí nedostává a není schopen se sám živit. Velikost nutné výživy je však omezena velikostí povinného dílu.[154]

Právo na nutnou výživu má potomek, který se zřekl dědického práva nebo povinného dílu, stal se dědicky nezpůsobilým nebo byl platně vyděděn za podmínky, že se mu nedostává nutné výživy. To znamená, že nemá takový příjem, který by umožňoval základní bydlení a obživu, a současně není schopen se sám živit ani prací, ani výnosem svého majetku.[155] V určitých případech však právo na nutnou výživu nemá, a to pokud na místě nepominutelného dědice dědí jeho potomek, nebo byl potomek nepominutelného dědice povolán k povinnému dílu.[156] Svoboda dále uvádí další případ, kdy právo na nutnou výživu nevznikne, a

[153] ELIÁŠ, K. a kol., 2012, op. cit. s.681-682
[154] § 1665 zákona č. 89/2012 Sb.
[155] FIALA , R., DRÁPAL, L. a kol., op. cit. s. 427-428.
[156] § 1665 zákona č. 89/2012 Sb.

to za předpokladu, kdy se stal potomek dědicky nezpůsobilým v důsledku toho, že se dopustil činu povahy úmyslného trestného činu proti zůstaviteli nebo jeho rodině, neboť podle § 6 odst. 2 NOZ nesmí nikdo těžit se svého protiprávního jednání.[157]

Nutná výživa je poskytována ve formě splátek, může se však jednat jak o peněžní, tak naturální plnění. Jak dlouho má poskytování nutné výživy trvat, není v zákoně stanoveno. Počátek plnění je dán smrtí zůstavitele a konec je omezen poskytnutím poslední splátky, kterou byla dané osobě vyplacena částka, jejíž výše je rovna velikosti povinného dílu dané osoby.[158]

Náklady některých osob na zaopatření, tedy i náklady na nutnou výživu, tvoří pasivum pozůstalosti.[159] Jelikož poskytování nutné výživy začíná běžet již smrtí zůstavitele, poskytuje splátky ten, kdo spravuje pozůstalost, tedy zůstavitelem povolaný správce pozůstalosti nebo vykonavatel závěti, dědic nebo všichni dědicové, a to do ukončení řízení.[160] Pokud bude právo na nutnou výživu trvat i po skončení pozůstalostní řízení, jsou povinni poskytovat splátky nutné výživy dědici zůstavitele.

[157] FIALA , R., DRÁPAL, L. a kol., op. cit. s. 461.
[158] ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol., op. cit. s. 410
[159] § 171 odst. 2 písm. a) zákona č. 292/2013 Sb.
[160] § 1677 ve spojení s § 1678 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb.

8 Komparace současné právní úpravy s občanským zákoníkem č. 40/1964 Sb.

Ačkoli je NOZ účinný již více než dva roky, mohla by se kapitola, která se vrací k OZ, zdát nadbytečná. Zejména v dědickém právu se ovšem se starou úpravou setkáváme a určitě ještě dlouhou dobu setkávat budeme, a to nejen při dodatečných projednáních dědictví, ale také při posuzování pořízení pro případ smrti.

Dle NOZ, řídí se práva a povinnosti vzniklé před jeho nabytím, dosavadními právními předpisy.[161] K tomu speciální ustanovení uvádí, že zemře-li zůstavitel po nabytí účinnosti NOZ a pořízení pro případ smrti odporuje právním předpisům účinným v době, kdy bylo učiněno, považuje se za platné, pokud vyhovuje NOZ.[162] Jedná se o další ustanovení naplňující základní princip dědického práva, že se má co nejvíce vyhovět vůli zůstavitele. Z uvedeného vyplývá, že platnost pořízení pro případ smrti obecně posuzujeme k datu, kdy bylo sepsáno. Pokud úpravě účinné v tomto období nevyhovuje, a bylo by tudíž neplatné, posoudíme, zda je platné podle NOZ, a pokud ano, jedná se o platné pořízení. Neplatná tak budou pořízení pro případ smrti, která budou neplatná jak podle předpisů platných v době jejich sepsání, tak podle současné právní úpravy.[163]

Srovnání NOZ a OZ byla zmíněna již u jednotlivých kapitol zejména v případě, že je v obou úpravách rozdíl, uvedená kapitola bude tedy shrnutím a doplněním těch nejdůležitějším změn týkajících se vydědění.

Změna neopomenutelného dědice na nepominutelného je pouze terminologická. V obou případech se jedná o potomky zůstavitele, a nedědí-li, pak jsou jimi jejich potomci.[164] Rozdíl v obou úpravách nastává u nároků nepominutelných dědiců. Dle § 479 OZ musel neopomenutelný nezletilý dědic dostat tolik, kolik činí jeho zákonný dědický podíl, a zletilý tolik, kolik činí polovina dědického podílu ze zákona. Dle § 1643 odst. 2 NOZ jsou tyto podíly

[161] § 3028 odst. 3 tamtéž.
[162] § 3070 tamtéž.
[163] FIALA , R., DRÁPAL, L. a kol., op. cit. s. 622-623.
[164] ELIÁŠ, K. a kol., 2012, op. cit. s. 668.

sníženy. Nezletilému se tedy musí dostat ¾ zákonného dědického podílu, zletilému ¼ . Zásadní změna je ve formě povinného dílu. Podle OZ musel neopomenutelný dědic dostat svůj povinný díl jako podíl z pozůstalosti, v současné úpravě, má nepominutelný dědic právo na peněžitou pohledávku, která je rovna velikosti povinného dílu. Nepominutelný dědic dle NOZ se tak nikdy nestane dědicem, jak tomu bylo dříve. Dříve navíc byla závěť, která odporovala ustanovení o povinném dílu, v této části neplatná. V současnosti je pořízení, kterým zůstavitel nezanechal nepominutelnému dědici povinný díl nebo ho na něm zkrátil, platné. Dědici a odkazovníci se však musí podílet na úhradě povinného dílu nepominutelného dědice.

Důvody vydědění vychází z úpravy v § 469a OZ s tím, že se počet důvodů vydědění mění ze čtyř na současných šest. První z nich, neposkytnutí potřebné pomoci v nouzi, je vymezen obecněji, ale obsahově zůstává shodný s OZ. Stejně tak zůstávají beze změny další důvody vydědění, a to neprojevování opravdového zájmu a vedení trvale nezřízeného života. Největší změnou naopak prošel důvod vydědění, kterým je dle současné úpravy odsouzení pro trestný čin svědčící o zvrhlé povaze vyděděného potomka oproti úpravě v OZ, která mluvila o odsouzení pro úmyslný trestný čin k trestu odnětí svobody v trvání nejméně jednoho roku. Jak jsem již uvedla, jsou nově mezi důvody vydědění zařazeny dědická nezpůsobilost a marnotratnost nebo zadluženost nepominutelného dědice.[165]

Jak OZ tak NOZ uvádí, že lze prohlášení o vydědění pořídit buď ve formě soukromé listiny, alografní nebo holografní, případně ve formě notářského zápisu. Nově NOZ zavádí pořízení prohlášení o vydědění i ústní formou, a to jako prohlášení o vydědění pořízené s úlevami. Nejzásadnější změnou je dle mého názoru skutečnost, že v současnosti nemusí být uvedeno datum, kdy byla listina o vydědění podepsána. Dle § 476 odst. 2 OZ vedlo neuvedení data k neplatnosti listiny.

Další novinkou, kterou NOZ přináší a OZ jej neznal, je institut tzv. negativní závěti, která slouží k vyloučení dědiců nikoli nepominutelných z dědické

[165] § 1646 zákona č. 89/2012 Sb.

posloupnosti.[166] Stejně tak je nově nutno počítat s právem některých osob na zaopatření.[167]

Jak je vidět, přinesl NOZ řadu změn i úplně nových institutů, na které si v praktickém životě pomalu zvykáme. Bude ale určitě ještě dlouhou dobu trvat, než se všechny novinky NOZ promítnou do praxe a budeme je brát automaticky a ne s hrůzou čekat, co nás v řízení o pozůstalosti potká, případně, co budou uvědomělí klienti chtít sepsat za pořízení pro případ smrti.

[166] § 1649 odst. 2 tamtéž.
[167] § 1665 – 1669 tamtéž.

9 Praktický příklad

Pro názornost uvádím příklad z praxe, na kterém bych ráda objasnila to, co bylo v práci teoreticky vysvětleno. Jedná se o případ, který jsem použila již při výkladu o důvodech vydědění. Z důvodu, že se jedná o vydědění dle OZ, neboť jsem se s projednáním pozůstalosti, kde bylo vydědění sepsáno dle NOZ doposud nesetkala, přetransformuji ho, aby vyhovoval úpravě dle NOZ.

Otec vydědil své dvě zletilé dcery z důvodu, že mu neposkytují potřebnou pomoc ve stáří, kterou by mu jako potomci měli poskytovat. Současně závětí celý svůj majetek zůstavil svým dvěma vnukům. Kromě dvou dcer žádné další potomky neměl, měl manželku, které závětí nic nezanechal. Pro jednoduché počítání předpokládejme, že majetek v společném jmění manželů měl hodnotu 600 000 Kč, žádné dluhy pozůstalosti nebyly zjištěny. Dohodou pozůstalého manžela s dědici bude SJM rozděleno na poloviny tzn., že čistá hodnota pozůstalosti bude 300 000,- Kč. Pro doplnění uvádím, že pozůstalé manželce patří vedle její poloviny ze SJM ještě obvyklé vybavení rodinné domácnosti. Jelikož manželka není nepominutelný dědic a závětí jí nebylo nic zůstaveno, dědit nebude.

Vrátíme-li se k vyděděným dcerám, u jedné z nich bylo vydědění shledáno jako platné, u druhé nikoli, neboť bylo zjištěno, že uvedená dcera je omezená ve svéprávnosti, neschopná postarat se sama o sebe, natož poskytovat pomoc rodičům. Jelikož bylo závětí zůstaveno o celé pozůstalosti, má neplatně vyděděná dcera právo pouze na povinný díl. Ten vypočítáme ze zákonného dědického podílu, při jehož výpočtu se přihlíží ke všem, kdo by dědili v první třídě dědiců, pokud by nastupovalo dědění dle zákonné posloupnosti. Přihlíží se tedy jak k manželce, tak i k druhé platně vyděděné dceři. Zákonný dědický podíl neplatně vyděděné dcery je tedy 100 000,- Kč. Jelikož je dcera zletilá (to, že je omezena ve svéprávnosti, nemá na výpočet žádný vliv), je její povinný díl roven ¼ zákonného dědického podílu, tedy hodnotě 25 000,- Kč. Tento povinný díl je peněžitá pohledávka, kterou jí musí vyplatit společně a nerozdílně zákonní dědici, tedy zůstavitelovi vnuci. Na závěr dodávám, že pokud není stanoven podíl, jakým mají

závětní dědici pozůstalost nabýt, je rozdělena rovným dílem. Vnuci tedy budou dědit, každý jednu polovinu pozůstalosti, každému tedy připadne majetek v hodnotě 150 000,- Kč.

Závěr

Jelikož je vydědění krajním nástrojem, kterým může zůstavitel zbavit nepominutelné dědice práva na povinný díl, je nutné, aby ustanovení zákona, která jej upravují, byla výkladově jednoznačná a aby nebylo možné jejich zneužití, jak zůstavitelem, tak i vyděděným potomkem. Bohužel je současné úprava dědického práva i vydědění značně složitá a mnohdy nepřehledná i pro odborníka, natož pro běžného občana.

Cílem této práce bylo rozebrat jednotlivé důvody vydědění a upozornit na nedostatky současné úpravy s přihlédnutím k jejich aplikačním a interpretačním nejasnostem. Zákonná úprava vydědění obsahuje řadu pojmů, jejichž význam je možno pochopit až důkladným studiem soudních rozhodnutí. Z tohoto důvodu je téměř nemožné, aby si listinu o vydědění sepsal člověk sám, neboť pouhým přečtením zákona si lze těžko představit, které situace můžeme pod jednotlivé důvody vydědění podřadit. Dle mého názoru činí největší problém vydědění z důvodu neprojevování opravdového zájmu. Je to zřejmé i z množství soudních rozhodnutí, která se danou problematikou zabývají. Ačkoli se jedná o důvod vydědění, jež je vymezen dosti obecně a ani jeho soudní interpretace, zejména soudů nižších instancí, není jednoznačná, je v listinách o vydědění uváděn snad nejčastěji. Problém vidím zejména v tom, že do rozhodnutí, zda je či není důvod vydědění dán, zasahuje významně subjektivní prvek, kterým je vztah mezi zůstavitelem a jeho potomkem. Není tedy možné jednoznačně určit, které chování naplňuje důvod vydědění a které nikoli, neboť pro posouzení uvedeného je nutné znát rodinné vztahy, které jsou interpretovány z pohledu jednotlivých zúčastněných osob dost odlišně. Ačkoli i ostatní důvody vydědění jsou dány více či méně obecně, prakticky tolik problému nepůsobí. Až čas nám ukáže, jak to bude se změnami či novinkami, které NOZ přinesl, ať už je to odsouzení pro trestný čin svědčící o zvrhlé povaze, vydědění z důvodu dědické nezpůsobilosti či marnotratnosti nebo zadluženosti. V tomto směru pozitivně hodnotím přidání možnosti vydědit potomka z důvodu marnotratnosti či zadluženosti. Ačkoli byl tento důvod vydědění často podřazován pod vedení trvale nezřízeného života a i

v současné době s ním často souvisí, je zajisté dobře, že je zde dána možnost vydědit potomka samostatně jen z důvodu zadluženosti nebo marnotratnosti, neboť ne každý kdo má dluhy si je způsobil vedením nezřízeného života. Vydědění z důvodu dědické nezpůsobilosti je pro zůstavitele jakýmsi bonusem a jeho smyslem je dle mého názoru zejména to, aby došlo i k vydědění potomků vyděděného dědicky nezpůsobilého dědice. Tento důvod pravděpodobně nebude v praxi činit žádné větší potíže.

Problém ovšem vidím se změnou, která nastala vyděděním z důvodu odsouzení pro trestný čin spáchaných za okolností svědčících o zvrhlé povaze. Ačkoli bylo úmyslem zákonodárce učinit jej spravedlivějším k osobě vyděděného, myslím, že opět přinese řadu otázek a zejména do ustálení judikatury bude jeho interpretace složitá. Na druhou stranu si myslím, že vydědění z tohoto důvodu není nikterak častým jevem.

Zásadní nedostatek současné úpravy spatřuji v tom, že není nutné do prohlášení o vydědění uvádět jeho důvod a ani datovat listinu posledního pořízení. Rozhodně doporučuji důvod vydědění uvádět vždy, neboť i v případě, že je důvod vydědění v listině uveden, je často prokazování platnosti vydědění složité a zdlouhavé. Nedokážu si vůbec představit, jak náročné bude, pokud důvod vydědění uveden nebude a jak to ztíží postavení oprávněných dědiců. Stejně tak doporučuji vždy uvádět datum, kdy byla listina podepsána. Účelem této úpravy pravděpodobně bylo, aby bylo co nejvíce vyhověno vůli zůstavitele a co nejméně listin prohlašováno z formálních důvodů za neplatné. Proto je nutné, brát toto ustanovení jen jako jakousi ochranu zůstavitele při jeho opominutí, ne z něho činit běžný standard.

Dále bylo cílem práce zjistit, jak současná úprava umožňuje zůstaviteli pořídit dle své vůle pro případ smrti se svým majetkem. NOZ posiluje autonomii vůle zůstavitele zejména tím, že krátí povinné díly nepominutelných dědiců a nad rámec těchto povinných dílů je vůle zůstavitele téměř neomezená. Na druhé straně je nutné upozornit na to, že přidává další omezující institut, a to právo některých osob na zaopatření a tím rozšiřuje okruh osob, které mají vůči zůstaviteli

majetkové nároky. Jedinou jistotou, jak naložit se svým majetkem dle své vůle, tedy i nadále zůstává darovat jej již za života.

Na úplný závěr bych ráda uvedla, že prohlášení o vydědění není nikterak frekventovaným pořízením pro případ smrti. V notářské kanceláři v Kyjově, bylo během let 2014 a 2015 sepsáno celkem 56 pořízení pro případ smrti, z toho bylo pouze 6 samostatných prohlášení o vydědění. V dalších 11 případech bylo sepsáno prohlášení o vydědění současně se závětí. Z uvedeného je zřejmé, že lidé berou vydědění potomků opravdu jen jako krajní možnost a že ani ostatní pořízení pro případ smrti nejsou nijak frekventovaným právním jednáním a neustále přetrvává dědění dle zákonné dědické posloupnosti.

Seznam použitých pramenů a literatury

Monografie, publikace a sborníky

1. BÍLEK, Petr; ŠEŠINA, Martin. *Dědické právo v předpisech let 1925-2001*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001. 507 s. ISBN 80-7179-590-9.
2. ELIÁŠ, Karel. Inspirační síla všeobecného zákoníku občanského v návrhu občanského zákoníku pro Českou republiku. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana (ed.). *200 let OZO – od kodifikace k rektifikaci českého občanského práva*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011. 160 s. ISBN 978-80-87576-03-8.
3. ELIÁŠ, Karel a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou. 1. vydání. Ostrava: Sagit. 2012. 1119 s. ISBN 978-80-7208-922-2.
4. FIALA, Roman; DRÁPAL, Ljubomír a kol. Občanský *zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, 648 s. ISBN 978-80-7400-570-1. s. 2-4.
5. KINCL Jaromír; URFUS, Valentin. *Římské právo*. 1. vydání. Praha: Panorama, 1990. 476 s. ISBN 80-7038-134-5.
6. KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku. Praktická příručka*. 1. vydání. Praha: Leges, 2015. 288 s. ISBN 978-80-7502-097-0.
7. PAULDURA, Lukáš. *Slovník právních pojmů: občanský zákoník*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014. 231 s. ISBN 978-80-7478-660-0.
8. ROUČEK, František; SEDLÁČEK, Jaromír a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl třetí (§§ 531-858)*. Reprint původního vydání. Praha: CODEX Bohemia, 1998. 680 s. ISBN 80-85963-74-4.
9. SCHELLE, Karel; TAUCHEN, Jaromír. *Občanské zákoníky: Kompletní sbírka občanských zákoníků, důvodových zpráv a dobových komentářů*. 1. vydání. Ostrava: Key Publishing s.r.o., 2012. ISBN 978-80-7418-146-7.
10. SVOBODA, Jiří; KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. 377 s. ISBN 978-80-7400-266-3.

11. ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef a kol. Občanský *zákoník. Komentář. Svazek IV*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015, 728 s. ISBN 978-80-7478-579-5.

Odborné články

12. DADUOVÁ, Martina; HORÁK, Ondřej. Nové dědické právo a meziválečná rekodifikace. *Ad Notam*. 2016, roč. 22, č. 1, 48s. ISSN: 1211-0558.
13. KOHOUTEK, Jan. Nepominutelný dědic jako účastník v řízení o pozůstalosti. *Ad Notam*. 2015, roč. 21, č. 5, 48 s. ISSN: 1211-0558.
14. ŠEŠINA, Martin. Postavení odkazovníka v řízení o pozůstalosti. *Ad Notam*. 2015, roč. 21, č. 4, 57 s. ISSN: 1211-0558.

Dokumenty a právní předpisy

15. Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů. In: *Beck-online* [právní informační systém]. Nakladatelství C.H. Beck [cit. 3.2.2016]. Dostupné z: http://www.beck-online.cz/
16. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. In: *Beck-online* [právní informační systém]. Nakladatelství C.H. Beck [cit. 3.2.2016]. Dostupné z: http://www.beck-online.cz/
17. Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších přepisů. In: *Beck-online* [právní informační systém]. Nakladatelství C.H. Beck [cit. 6.2.2016]. Dostupné z: http://www.beck-online.cz/
18. Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění zákona č. 87/2015 Sb. In: *Beck-online* [právní informační systém]. Nakladatelství C.H. Beck [cit. 8.2.2016]. Dostupné z: http://www.beck-online.cz/
19. Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. In: *Beck-online* [právní informační systém]. Nakladatelství C.H. Beck [cit. 8.2.2016]. Dostupné z: http://www.beck-online.cz/

20. Zákon č. 40/2009 Sb. trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů. In: *Beck-online* [právní informační systém]. Nakladatelství C.H. Beck [cit. 16.2.2016]. Dostupné z: http://www.beck-online.cz/
21. Císařský patent č. 946/1811 Sb. zák. soud., obecný zákoník občanský, ve znění pozdějších předpisů. In: *Beck-online* [právní informační systém]. Nakladatelství C.H. Beck [cit. 16.2.2016]. Dostupné z: http://www.beck-online.cz/
22. Zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů. In: *Beck-online* [právní informační systém]. Nakladatelství C.H. Beck [cit. 18.3.2016]. Dostupné z: http://www.beck-online.cz/
23. Vyhláška č. 196/2001 Sb., o odměnách a náhradách notářů, správců pozůstalosti a Notářské komory České republiky (notářský tarif), ve znění pozdějších předpisů. In: *Beck-online* [právní informační systém]. Nakladatelství C.H. Beck [cit. 18.3.2016]. Dostupné z: http://www.beck-online.cz/

Soudní rozhodnutí

24. Rozsudek Najvyššého súdu SR ze dne 15.9.1971, sp. zn. 2 Cz 52/71. In*: Beck-online* [právní informační systém]. Nakladatelství C.H.Beck [cit. 16.2.2016]. Dostupné z: http://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=njptcojxgfpxm6lcmvzf6mru&groupIndex=0&rowIndex=0.
25. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25.10.2012, sp. zn. 21 Cdo 3977/2010. Nejvyšší soud [online]. Nejvyšší soud, © 2010 Nejvyšší soud [cit. 3.2.2016]. Dostupné z: http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/83A90187722AFE4DC1257AC3002C0929?openDocument&Highlight=0.
26. Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 6.5.1919, sp.zn. Rv I 221/19 (Vážný 169). In*: Beck-online* [právní informační systém]. Nakladatelství C.H.Beck [cit. 3.2.2016]. Dostupné z: http://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=njptcojrhfpxmyl2nz4v6mjwhe&groupIndex=0&rowIndex=0.

27. Gl. U. 13.062 In: ROUČEK, František; SEDLÁČEK, Jaromír a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl třetí (§§ 531-858).* Reprint původního vydání. Praha: CODEX Bohemia, 1998. 680 s. ISBN 80-85963-74-4. s. 459.
28. Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 10.2.1925, sp.zn. R I 69/25 (Vážný 4649). In*: Beck-online* [právní informační systém]. Nakladatelství C.H.Beck [cit. 16.2.2016]. Dostupné z: http://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=njptcojsgvpxmyl2nz4v6nbwgq4q&groupIndex=0&rowIndex=0.
29. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31.10.1991, sp.zn. 4 Cz 55/91. In: Beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C.H.Beck [cit. 16.2.2016]. Dostupné z: http://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=njptcojzgfpxm6lcmvzf63ttl42a&groupIndex=0&rowIndex=0.
30. Nejvyšší soud Slovenské socialistické republiky, sp. zn. Cpj 13/85. *K výkladu niektorých ustanovení noviel Zákona o rodine, Občianskeho zákonníka, Občianskeho súdneho poriadku a Notárskeho poriadku z roku 1982*. In*: Beck-online* [právní informační systém]. Nakladatelství C.H.Beck [cit.21.2.2016]. Dostupné z: http://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=njptcojygvpxexzvgbpwg2lw&groupIndex=0&rowIndex=0.
31. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 16.7.2008, sp.zn. 21 Cdo 3772/2007. In*: Beck-online* [právní informační systém]. Nakladatelství C.H.Beck [cit. 20.2.2016]. Dostupné z: http://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=njptembqhbpxm6lcmvzf63ttl4zdkmrx&groupIndex=0&rowIndex=0.
32. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 11. 2009, sp. zn. 21 Cdo 3992/2008. In*: Beck-online* [právní informační systém]. Nakladatelství C.H.Beck [cit. 20.2.2016]. Dostupné z: http://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=njptembrgbpwgxzygazta&groupIndex=0&rowIndex=0.

33. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20.1.2004, sp. zn. 30 Cdo 2214/2002. In*: Beck-online* [právní informační systém]. Nakladatelství C.H.Beck [cit. 21.2.2016]. Dostupné z: http://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=njptembqgrpwgxzsguydi&groupIndex=0&rowIndex=0.
34. Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 9.8.1996, sp. zn. 6 Co 10/96. In*: Beck-online* [právní informační systém]. Nakladatelství C.H.Beck [cit. 21.2.2016]. Dostupné z: http://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=njptcojzhbpxexzsgnpwg2lw&groupIndex=0&rowIndex=0.
35. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20.11.2009, sp. zn. 21 Cdo 3992/2008. In*: Beck-online* [právní informační systém]. Nakladatelství C.H.Beck [cit. 21.2.2016]. Dostupné z: http://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=njptembrgbpwgxzygazta&groupIndex=0&rowIndex=0.
36. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15.5.2007, sp. zn. 21 Cdo 688/2006. In*: Beck-online* [právní informační systém]. Nakladatelství C.H.Beck [cit. 23.2.2016]. Dostupné z: http://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=njptembqhbpxexzyl5rws5q&groupIndex=1&rowIndex=0.
37. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24.9.2009, sp. zn. 21 Cdo 1912/2008. In*: Beck-online* [právní informační systém]. Nakladatelství C.H.Beck [cit. 23.2.2016]. Dostupné z: http://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=njptembqhfpwgxzxg4zti&groupIndex=0&rowIndex=0.
38. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24.11.2011, sp. zn. 21 Cdo 190/2010. In*: Beck-online* [právní informační systém]. Nakladatelství C.H.Beck [cit. 25.2.2016]. Dostupné z: http://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=njptembrgjpwgxzrga3dmmi&groupIndex=0&rowIndex=0.
39. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24.6.2009, sp. zn. 33Cdo 4398/2007. In*: Beck-online* [právní informační systém]. Nakladatelství C.H.Beck [cit. 25.2.2016]. Dostupné z: http://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=njptembqhfpxm6lcmvzf63ttl42tmmrx&groupIndex=0&rowIndex=0.

40. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28.11.2013, sp. zn. 21Cdo 3213/2012. In*: Beck-online* [právní informační systém]. Nakladatelství C.H.Beck [cit. 25.2.2016]. Dostupné z: http://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=njptembrgrpwgxzrgm2tmny&groupIndex=0&rowIndex=0.
41. K tomu srov. Gl. U. 12.990. In: ROUČEK, František; SEDLÁČEK, Jaromír a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl třetí (§§ 531-858)*. Reprint původního vydání. Praha: CODEX Bohemia, 1998. 680 s. ISBN 80-85963-74-4. s. 459.
42. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27.1.1983, sp. zn. 4 Cz 82/82. In*: Beck-online* [právní informační systém]. Nakladatelství C.H.Beck [cit. 7.3.2016]. Dostupné z: http://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=njptcojygrpxexzvgfpwg2lw.
43. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31.3.2009, sp. zn. 21Cdo 51/2008. In*: Beck-online* [právní informační systém]. Nakladatelství C.H.Beck [cit. 7.3.2016]. Dostupné z: http://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=njptembqhfpwgxzxg4ztc&groupIndex=0&rowIndex=0.
44. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19.12.2001, sp. zn. 30Cdo 1975/2001. In*: Beck-online* [právní informační systém]. Nakladatelství C.H.Beck [cit. 9.3.2016]. Dostupné z: http://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=njptembqgjpwgxzzgi3q&groupIndex=0&rowIndex=0.
45. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 3.4.2008, sp. zn. 21Cdo 1744/2007. In*: Beck-online* [právní informační systém]. Nakladatelství C.H.Beck [cit. 9.3.2016]. Dostupné z: http://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=njptembqhfpwgxzwgi3dc&groupIndex=0&rowIndex=0.
46. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14.12.2011, sp. zn. 21Cdo 3332/2009. In*: Beck-online* [právní informační systém]. Nakladatelství C.H.Beck [cit. 10.3.2016]. Dostupné z: http://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=njptembrgjpwgxzrga3dmmy&groupIndex=0&rowIndex=0.

47. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31.10.2000, sp. zn. 21Cdo 2447/99. In*: Beck-online* [právní informační systém]. Nakladatelství C.H.Beck [cit. 11.3.2016]. Dostupné z: http://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=njptembqgbpxm6lcmvzf63ttl4ytimry&groupIndex=54&rowIndex=0.
48. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25.2.2013, sp. zn. 21Cdo 3373/2011. In*: Beck-online* [právní informační systém]. Nakladatelství C.H.Beck [cit. 12.3.2016]. Dostupné z: http://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=njptembrgnpwc3s7gnpxg5dsl4yto&groupIndex=0&rowIndex=0.

Elektronické prameny

49. Usnesení prezidia Notářské komory ČR č. P 13-1/2013. [online]. © Notářská komora České republiky [cit. 20.3.2016]. Dostupné z: http://www.nkcr.cz/doc/pravnipredpisy/vyse_nahrad.pdf/
50. Předpis Notářské komory České republiky o Evidenci právních jednání pro případ smrti. [online]. © Notářská komora České republiky [cit. 20.3.2016]. Dostupné z: http://www.nkcr.cz/doc/rady/Evidence_pravnich_jednani_pro_pripad_smrti.pdf/